

TIDSKRIFTEN

SÄRTRYCK

landskap

INSPIRATION, KUNSKAP & DESIGN I UTEMILJÖER

7 delar
UR TIDNINGEN
2021-2022

Sammanställning av artikelserien:

UTEMILJÖNS FÖRVALTNING OCH GOVERNANCE

Boken *Urban open space governance and management* med redaktörerna Märit Jansson och Thomas B. Randrup och en rad svenska och internationella medförfattare gavs ut av Routledge 2020. Bakom boken finns ett mångårigt arbete vid ämnesgruppen Landskapets governance och förvaltning vid SLU i Alnarp. Boken är en sammanställning av aktuell, forskningsbaserad kunskap om förvaltning och governance av utemiljöer och svarar mot behovet att lyfta fram förvaltning mer inom både utbildning och praktik. Nu sammanfattas bokens budskap på svenska i en artikelserie i Tidskriften Landskap.

ATT FÖRSTÅ UTEMILJÖNS förvaltning och governance

Genom förvaltning kan utemiljöer i våra städer och orter utvecklas hållbart och upprätthålla kvalitet och relevans för användare. Men hur kan förvaltningsprocesser bli strategiska, långsiktiga och inkluderande? I denna första del i artikelserien *Utemiljöns förvaltning och governance* ägnar vi oss åt bakgrund och definitioner för att förstå utemiljöns förvaltning och governance.

Under senare år har det blivit allt tydligare att utemiljöer i städer och andra bebyggda områden spelar en nyckelroll i strävan mot en hållbar utveckling. Att arbeta som förvaltare av dessa utemiljöer, i olika roller och organisationer, kräver därför bredd. Förutom kunskaper inom ekologi, hortikultur och teknik ökar behoven av samarbeten, strate-

giskt tänkande och ledarskap. Förutsättningar förändras och många grupper och intressenter är aktiva i olika roller.

TVÅ PARALLELLA PROCESSER

Urbana utemiljöer av många olika slag – som lekplatser, parker, naturmiljöer och torg – är ofta tillgängliga för allmänheten att nå och använda, eller uppleva visuellt,

Parcken Manor fields park i Sheffield, Storbritannien, är ett exempel på självstyrning, där förvaltningen drivs genom ett lokalt, socialt inriktat företag. Parken uppvisar stor variation med en hög biodiversitet. Foto: Peter Neal

I Helsingborg drevs projektet #pixlapiren, initierat som ett co-governance-projekt med kommunen som initiativtagare, men där möjligheten för användare, kallade pixlare, att utveckla delar, pixlar, av den tidigare Oslopiren gjorde att projektet närmade sig självstyrning. Foto: Nina Vogel

Folkets park i Malmö blev en offentlig park då den 1891 köptes av Socialdemokraterna. Den har sedan dess köpts upp av Malmö stad som genom främst hierarkisk styrning utvecklat den vidare för att möta nya behov av både kulturella ekosystemtjänster och biodiversitet. Foto: Anna Sunding

även om en stor del av dem är privatägda. Dessa miljöer har viktiga funktioner för människors hälsa och välbefinnande och andra ekosystemtjänster för samhället. Genom processer såsom governance och förvaltning kan dessa funktioner förbättras och säkras över lång tid.

Utemiljöns förvaltning kan enkelt sett beskrivas som två parallella processer: dels skötsel och underhåll som är operationellt och ofta mer kortsiktigt, dels utveckling som är mer långsiktigt. Det handlar om att både upprätthålla befintliga kvaliteter och utveckla nya. I båda dessa processer kan det vara relevant att involvera olika intressenter i form av exempelvis användare och organisationer – att ha med ett governance-perspektiv med förvaltaren som processledare.

FÖRVALTNINGENS MÅNGA UPPGIFTER

Förvaltning påverkar utemiljöns fysiska kvaliteter och funktioner, vilka leder till olika ekosystemtjänster med värden för människor och samhälle. Utemiljöer är dynamiska och kräver långsiktigt strategisk förvaltning för att hantera en mängd utmaningar och ökade förväntningar på utemiljöer med specifika funktioner och mer multifunktion. Förändringar som hänger samman med globala skiften, urbanisering, förtätning, klimatförändringar, migration med mera, liksom de behov och orättvisor som följer, har både teoretiska och praktiska effekter på förvaltningen.

Idag blir dessutom effekterna av människans påverkan på naturen allt tydligare, genom bland annat klimatförändringar, nedskräpning och minskad biologisk mångfald. Naturens ekosystemtjänster är helt avgörande för människans överlevnad och hälsa. De hanteras allt mer uttalat genom så kallade naturbaserade lösningar och andra verktyg inom förvaltning.

UTEMILJÖFÖRVALTNINGENS HISTORIK

Dagens förvaltning av urbana utemiljöer har sitt ursprung i 1800-talets mitt. Då började urbaniseringens negativa effekter på människors hälsa bli synliga i bland annat koleraepidemier i stora städer. Utvecklingen av Central park i New York och Victoria park i London är svar på dessa problem, vilka ledde till lokala strategier och förvaltningar för utemiljöer. Ett intressant svenskt exempel är Folkets park i Malmö, troligen den första

parken i världen skapad genom en fackföreningsrörelse med sociala motiv, idag kommunalt förvaldat.

Frågor om utemiljöns förvaltning är än idag angelägna för många kommunala organisationer, men också för andra, främst inom bostads- och kyrkogårdsbranschen. Inom internationellt och nationellt policyarbete framgår hur väsentlig utemiljöförvaltningen är för att utveckla biodiversitet, hantera klimatförändringar och främja folkhälsa. Men trots att utemiljöns stora betydelse för samhället och människors hälsa har bekräftats av dagens forskning, speglas det sällan i de resurser som förvaltning tilldelas.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖRÄNDRATS

Förutsättningarna för förvaltningsarbete har också förändrats mycket. En del beror på organisationernas ökade fokus på marknadsanpassning genom införandet av new public management från 1980-talet, där privata aktörer ofta involveras som utförare.

Genom att kontraktera ut skötseln har arbetet ofta koncentrerats på beskrivningar av det operationella utförandet – på bekostnad av de strategiska perspektiven. Samtidigt riskeras kontinuiteten i skötseln när utförare byts ut. Genom detta marknadsmässiga skifte har förvaltningen många gånger reducerats till en teknisk och budgetmässig fråga.

ÖKAD BRUKARMEDVERKAN

En annan del av förändringen är trenden mot governance eller samstyrning som sker genom att olika aktörer deltar, individuellt, i grupp eller genom organisationer. Stöd för brukarmedverkan av olika slag finns globalt i flera internationella konventioner och i svensk lagstiftning. Det främjar hållbarhet genom demokrati, ansvar och kunskapsutveckling. Men det kräver ibland resurser och gör att förvaltarens expertis behöver vidgas från det ekologiska till även det sociala.

Governance med medverkan av olika aktörer kan ske i flera typer av sammanhang och relationer. Ofta behåller den förvaltande organisationen någon form av ansvar för att reglera användning och konflikter, skapa skötselrutiner, hantera investeringar och resursanvändning samt samordna utvecklingsarbete. Men med governance, brukarmedverkan och förändrade samhällsbehov som

Regnbädd på Monbijougatan i Malmö. Klimatförändringar leder till ökat behov av ekosystemtjänsten dagvattenhantering i urbana miljöer. I takt med att nya tekniska lösningar testas och implementeras ställs särskilda krav på skötsel- och förvaltningsrutiner. Foto: Anna Sunding

Skolgårdar utvecklas ibland genom olika projekt, där förgröningsprojekt som involverar elever och personal är en internationell rörelse. Vid projektet Gröna skolgårdar i Malmö 2010–2012 utvecklades flera skolgårdar genom dessa processer som kan beskrivas som sluten co-governance, med flera deltagare men tydligt drivna av den kommunala organisationen. Foto: Märit Jansson

Malmö's kommunala bostadsbolag MKB erbjuder hyresgäster möjligheten att adoptera en rabatt, eller som här, få pallkragar och jord för odling på gemensamma ytor. Detta kan ses som en form av öppen co-governance, där bostadsbolaget organiserar men den enskilda hyresgästen tar initiativet genom att be om och sedan ansvara för sin egen odlingslåda. Foto: Maria Jahnke

grund, ökar fokus på samutveckling av utemiljöer, kopplat till maktfördelning, legitimitet och hållbar utveckling.

DEFINITIONER AV FÖRVALTNING

Förvaltning av utemiljöer definieras på olika sätt. Den europeiska landskapskonventionen kopplar till hållbar utveckling och sociala, ekonomiska och ekologiska processer, men ser det i övrigt mest som skötsel och underhåll för att upprätthålla landskap. Senare definitioner har poängterat vikten av att även implementera och utveckla genom förvaltning. Dessutom lyfter de fram användare och deras perspektiv och utbyte av förvaltningen. Utveckling över tid blir en förutsättning för att utemiljöer ska kunna fortsätta att vara relevanta för sina användare när behov och önskemål skiftar.

Förvaltning kan ses som den sista av tre faser: planering, design och förvaltning, eller som "place-keeping" i jämförelse med de föregående "place-making"-faserna. Med detta linjära synsätt utvecklas landskap genom storskaliga planer och detaljerade designförslag till något som därefter ska upprätthållas genom förvaltning. Men förvaltning kan också ses som ett strategiskt, långsiktigt arbetssätt som även omfattar omplanering, omdesign och

omkonstruktion. Det är också viktigt att place-making och place-keeping inte separeras för mycket, utan att förvaltningsaspekter kommer med redan vid planering och design. Annars finns stora risker att intentionerna i designen inte fullt ut kan fungera, upprätthållas eller förverkligas.

TRE NIVÅER

Med ett mer strategiskt synsätt följer också intresse för förvaltningsorganisationen. Dess förmåga att hantera förvaltning med en strategisk inriktning är av stor betydelse för om fokus hamnar på bara skötsel eller även på utveckling och koppling till planering och design samt till användarna.

Inom förvaltningsorganisationer finns ofta tre nivåer: politisk, taktisk och operationell. Med en god dynamik och ömsesidig kontakt mellan dessa tre nivåer, som alla är väl utvecklade, finns ofta fördelar. Det möjliggör för den politiska nivån att anta övergripande inriktningar och visioner, för den taktiska, professionella nivån att skapa strategier och planer och för den operationella, praktiska arbetet på plats att ge önskvärd effekt och återkoppling.

Själva förvaltningsarbetet kan sedan ses med organi-

Ett intressant exempel på kombinationen governance och förvaltning är samförvaltningszonen i Holstebro, Danmark, där boende i samarbete med kommunens förvaltare får utveckla en del av landskapslaboratoriet utanför deras trädgårdsgränser. Foto: Hanna Fors

sationen i relation till både användarna, även organisationer och företag, och utemiljöerna, ibland illustrerat genom POU-modellen, park-organisation-user. Modellen visar att förvaltningsarbetet berör alla dessa tre – och relationerna dem emellan.

DEFINITIONER AV GOVERNANCE

Governance som begrepp handlar om styrning av fler aktörer än myndigheter, om system där olika privata och offentliga krafter samverkar och relaterar till varandra. Istället för traditionellt styre av den förvaltande organisationen, kan governance i olika arrangemang ge mer legitimitet. Olika governance-arrangemang kan variera från hierarkisk styrning till självstyrning.

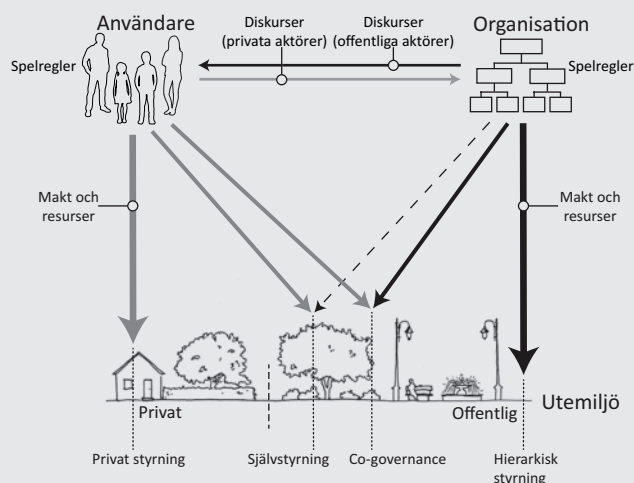
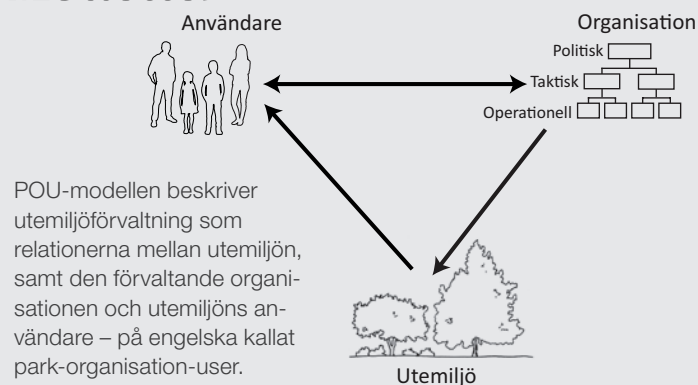
Vid hierarkisk styrning driver organisationen i princip allt själv. Vid självstyrning utförs skötsel och utveckling av exempelvis allmänningar, parker eller naturområden av användare, ofta i grupper eller organisationer med minimal inblandning från förvaltningsorganisationer. Emellan dessa båda ytterlägen finns flera former av samstyrning – co-governance – där förvaltningsorganisationer och användare samarbetar. Öppen co-governance är ofta mindre styrd, där till exempel odlingsträdgårdar eller grannskapsparker utvecklas lokalt efter överenskommelser, medan slutna co-governance ofta vilar mer på förvaltningsorganisationens ansvar, som vid skolgårdsförgröningsprojekt.

I KOMBINATION MED VARANDRA

I utvecklingen av utemiljöer samspelar ofta governance och förvaltning och de två koncepten överlappar varandra, då de kan beröra relationer mellan samma aktörer. Olika aspekter av governance och förvaltning och relationerna dem emellan kan därför studeras samtidigt, med hjälp av sammansatta modeller.

Genom att kombinera governance och förvaltning av utemiljöer möjliggörs fokus på en utveckling som är strategisk, långsiktig och inkluderande. Det kräver dock ett skifte i synen på förvaltarens roll och nya former av praktik, där användarna får ett större inflytande. •

Modeller

Den kombinerade G&M-modellen tar med aspekter av både governance och förvaltning, och visar ett governance-arrangemang kring utemiljöförvaltning. Där pågår olika diskurser bland organisationen och användarna, kanske med fokus på klimatförändringar, lek eller trygghet. Maktrelationerna varierar beroende på ägarskap, där en kommunal organisation ofta har stort inflytande över exempelvis en offentlig park men inte över en privat trädgård. Alla aktörer påverkas också av spelregler, exempelvis lagstiftning, som varierar beroende på den aktuella utemiljön. Bilder: Hanna Fors

GOVERNANCE SOM BEGREPP HANDLAR OM STYRNING AV FLER AKTÖRER ÄN MYNDIGHETER, OM SYSTEM DÄR OLIKA PRIVATA OCH OFFENTLIGA KRAFTER SAMVERKAR OCH RELATERAR TILL VARANDRA”

Boken *Urban open space governance and management* med redaktörerna Märit Jansson och Thomas B. Randrup och en rad svenska och internationella medförfattare gavs ut av Routledge 2020. Bakom boken finns ett mångårigt arbete vid ämnesgruppen Landskapets governance och förvaltning vid SLU i Alnarp. Boken är en sammanställning av aktuell, forskningsbaserad kunskap om förvaltning och governance av utemiljöer och svarar mot behovet att lyfta fram förvaltning mer inom både utbildning och praktik. I den här artikelserien presenteras några av bokens viktigaste budskap på svenska.

Utemiljöns sammansättning och värde

Genom förvaltning kan utemiljöer i våra städer och orter utvecklas hållbart och upprätthålla kvalitet och relevans för användare. Men hur kan förvaltningsprocesser utgå ifrån kunskap om de miljöer som utvecklas och sköts? I denna andra del i artikelserien *Utemiljöns förvaltning och governance – på svenska* ägnar vi oss åt utemiljöns sammansättning, dess former, funktioner och värden.

Många gröna utemiljöer kopplas samman med kulturella ekosystemtjänster såsom rekreation. Foto: Jessica Svännel

Kunskap om stadens utemiljö är en viktig grund för att förstå den som en komplex livsmiljö dominerad av människan. Städer utgör för närvarande 4–5 procent av jordens yta, och hantering av utemiljöer inom dessa landskap sker i flera skalor. Utemiljöns olika strukturer kan omfatta en mängd olika typer av ytor som bland annat utgör habitat för växter och djur. Medan utemiljöns olika funktioner kan omfatta utrymme för rekreation, biologisk mångfald, eller reglering av dagvatten och lufttemperaturer.

EN URBAN MATRIS

Att beskriva den urbana matrisen ger viktig kunskap om hur enskilda ytor och element i utemiljön påverkar funktioner och värden. Uttrycket urban matris myntades av Müller med kollegor 2010. De beskrev hur de olika ytorna representerar enskilda ekologiska, sociala och ekonomiska funktioner.

Ytornas interaktioner och effekter på staden utgör den urbana matrisens unika karaktär. För att förvalta utemiljön på ett optimalt sätt är det bra att göra en grundläggande systematisk identifiering och beskrivning av de ytor som kan ingå i den urbana matrisen. Att utforska utemiljöns ytor och former, funktioner och värden i en matris gör det möjligt att identifiera orsaker och processer som skiljer städer och stadsdelar från varandra.

YTOR OCH ANVÄNDINGSOMRÅDEN

Det som karakteriserar den urbana matrisen är sammansättningen av olika gröna, blåa, bruna och gråa ytor, var och en med sina användningsområden, marksammansättningar och rumsligheter, se nedan.

Dessutom består många platser i urbana områden, som lekplatser och idrottsanläggningar, av flera olika ytor. Ytterligare en del av komplexiteten är att ytorna har olika ägandeskap och förvaltare, med offentlig, halvoffentlig och privat mark.

Gröna ytor: Det finns en stor mångfald bland de gröna ytorna i stadsområden. Dessa inkluderar bland annat parker, skogar, kyrkogårdar, odlingsgårdar, lekplatser och trädgårdar. Den totala vegetationstäckningen kan skifta mycket, men når inte sällan 50 procent.

Blåa ytor: Eftersom städer är beroende av vatten ligger många av dem längs floder, vid ett hav eller en sjö. Många blå ytor bryter också av gröna ytor eller utgör en del av dem, som dammar eller sjöar. Det är också vanligt att blå ytor i städer är antingen förändrade eller helt konstgjorda, till exempel stadskanaler och dammar i stora stadsparkar.

Bruna ytor: En annan typ av stadsytor är de som brukar kallas brownfields eller ruderatmark, här kallat bruna ytor.

Blåa ytor, som floder, kan utgöra viktiga värden i urbana miljöer. Foto: Jessica Svännel

De kan också beskrivas som "mark som för närvarande inte används", "tidigare använd mark", "urban wasteland", "övergivna mark" eller, gällande jordbruksområden, för "trädor". Alla städer har bruna ytor, men främst i perioder mellan användning, rivning och ombyggnation. Dessa bruna ytor syns ofta som områden i en stad där den tidigare användningen, till exempel för industri, transportinfrastruktur eller bostäder har övergivits.

Egenskaper för ytor i den urbana matrisen

	Gröna	Blåa	Bruna	Gråa
Andel	Upp till 50% av stadens areal	Ofta <15% av stadens areal	Ofta < 5% av stadens areal (men kan vara mycket mer i gamla industriområden)	Upp till 80% av stadens areal
Lokal skala	Trädgårdar, parker, odlingslotter	Dammar, stränder, kanaler, lokal dagvattenhantering	Större och mindre partier av övergiven mark	Bostäder, kommersiella byggnader och fabriksbyggnader, torg, vägar, gator
Regional skala	Gröna kilar, korridorer, ringar, stråk	Floder, sjöar, hav, våtmarker	Tidigare gruvområden, hamnar, militärområden	Stadskärnor, förorter, byar, städer
Innehåll	Träd, buskar, gräsmattor, ängar, rabatter	Sjöar, dammar, pooler, fontäner, floder, vikar, kust, våtmarker, underjordiskt vatten	Från träd och buskar till öppen mark; kan omfatta byggnader och asfalt	Hus, gator, torg, platser, tekniska infrastrukturnätverk
Mångfald av habitat	Mycket hög (våtmarker, kantbiotoper) till extremt låg (tät, klippt gräsmatta)	Mycket hög (våtmarker, floder) till extremt låg (pooler)	Ofta hög, beroende på faktorer som tillväxtförhållande och vegetationens successiva fas	Ofta högre i ytterområden med varierad markanvändning och öppna ytor, lägre mot stadens centrum
Sammansättning	Från stora områden > 1 km ² till små fläckar och enstaka element < 1 m ²	Från stora områden > 1 km ² till små fläckar och enstaka element < 1 m ²	Från stora områden > 500 m ² till små fläckar < 50 m ²	Från kvarter och stora byggnadskomplex till enstaka byggnader; stora hårdgjorda områden som parkeringsplatser, till små bakgårdar
Rumslig fördelning	Från samlad (stadsskog), linjär (gröna stråk och korridorer) till fragmenterad (urbana våtmarker)	Från samlad (sjö), till linjär (flod) och fragmenterad (pooler)	Ibland samlad (stora tidigare industriområden), oftare fragmenterad (rivna fastigheter)	Från samlad (torg, centrum, köpcentrum) till linjär (vägar, gator) och fragmenterad (enstaka hus)

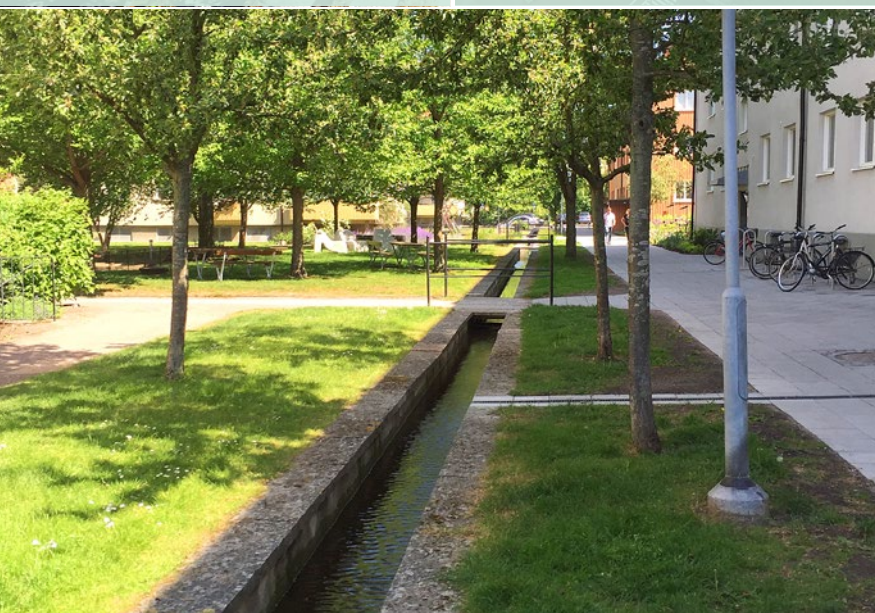
Tabellen visar komplexiteten i den urbana matrisen som princip, där varje stad eller område har sin specifika sammansättning. Dessutom finns områden där olika typer av ytor är tätt sammansatta.

Highline i New York är ett exempel på hur den urbana matrisen kan förändras, där en tidigare grå yta i form av ett järnvägsspår blev en övergiven brun ruderatmark där sedan en grön parkmiljö anlades. Foto: Thomas B Randrup

De gröna ytorna utgör olika stor del av den urbana matrisen i olika delar av världen. Foto: Jessica Svännel

Vissa utemiljöer är en sammansättning av olika ytor och element, som gröna, grå och blå. Foto: Thomas B Randrup

Gråa ytor: Dessa ytor är de mest framträdande elementen i en stad, dominerade av människans konstruktioner och teknik. En stads teknik kan variera i densitet och ger ofta grundläggande funktioner som sträcker sig från transport, bostäder, handel och produktion till administration, utbildning, vård, rekreation, underhållning och konst. I en stadsmiljö kan det handla om allt från vägar, gator och torg till byggnader och byggnadskomplex.

SAMMANSÄTTNING OCH FUNKTIONER

Den urbana matrisens totala sammansättning har en grundläggande inverkan på stadernas funktion. Den är också specifik för varje stad eller område och för-

ändras dessutom över tid. Kunskap om hur den urbana matrisen är sammansatt och fungerar är viktig för både planering och förvaltning av utemiljöer.

Idag är dock den kunskapen ofta uppdelad efter ägandeskaps- och förvaltningsgränser – med offentlig, halvvoffentlig och privat mark – vilket många gånger försvårar helhetssynen.

ÄGANDESKAP OCH TILLGÄNGLIGHET

Förutom att ett uppdelat ägandeskap kan motverka möjligheten att överblicka hela den urbana matrisen, kan det även påverka tillgängligheten till utemiljöer. Offentliga ytor som kommunala parker och torg är ofta tillgängliga, medan ytor som ägs av exempelvis staten, såsom militära områden, oftast inte är det. De kan dock ha större potential att bli tillgängliga, som vid uppsägning av militär användning, än privata trädgårdar.

Tillgängligheten till offentliga och halvvoffentliga ytor beror främst på avståndet som användaren måste ta sig för att nå dem. Men även den mentala tillgängligheten kan spela roll för bland annat upplevd trygghet och inkludering.

Aktuella analyser i Europa och i Norden har fördjupat förståelsen för hur den urbana matrisen förändras. Antalet grönytor i städer har huvudsakligen ökat, men dessa har också blivit mer fragmenterade. Större nordiska städer upplever i allmänhet effekterna av förtätning i innerstadsområden, med högre tryck på befintliga utemiljöer. Men samtidigt skapas också nya ytor, som ofta är små, fragmenterade och inte uppfyller de många önskemål och krav som olika användargrupper har. Dock ser tillgången till utemiljöer ofta bättre ut för invånare i städer i norra Europa än i södra.

VÄRDEN OCH VÄRDERING

Stadens utemiljöer har många olika värden, där särskilt gröna ytor levererar flera viktiga ekosystemtjänster. Ekosystemtjänster är den nytta som människor får från ekosystemen. Dessa kan vara försörjande – produkter som trä, rent vatten, mat och så vidare, reglerande – exempelvis våtmarker där dagvattenhantering motverkar översvämningar, kulturella – icke materiella värden som estetik, rekreation eller kulturhistoria, eller stödjande – som omfattar processer som stödjer andra värden, exempelvis jordmånbildning och kretslopp.

Värdering av utemiljöer och metoder för att beskriva och beräkna dessa värden är föremål för omfattande debatt. Sådana värden representeras av användningen och de ekologiska, sociala och ekonomiska funktionerna i utemiljön, men är ofta osynliga för eller tas för givet av användare, liksom av planerare, förvaltare och politiker.

Trots att utemiljön sällan förekommer som direkt kapital, har den ett potentiellt högt ekonomiskt värde för både bostadsmarknaden och för kommersiell utveckling. Ibland har sådana ekonomiska fördelar med ekosystemtjänster kunnat visas, ibland görs det indirekt, i jämförelse med andra lösningar.

Kvaliteter och funktioner

Ytor	Innehåll	Funktioner	Ekosystem service	Värde
Gröna	Vegetation: Träd, skogsområden, häckar, buskar, blomsterbäddar, gräsytor	Skuggning, temperaturregulering, avdunstning, luftfiltrering, kolbindning, dagvattenhantering, reglering av vattenflöde	Reglerande ekosystemtjänster	Minskad värmeöffekt, ren luft, begränsning av koldioxidutsläpp, skydd mot översvämningar
	Infrastruktur för rekreation: Lekplatser, fotbollsmål, bänkar, picknickbord, paviljonger	Engagemang, möjligheter till avkoppling, lek, social interaktion, fysisk aktivitet, stimulering av sinnen och estetiska värden	Kulturella ekosystemtjänster	Att upprätthålla hälsa och välbefinnande
Blåa	Naturliga eller nästan naturliga sjöar / dammar / pooler	Reglering av lufttemperatur	Reglerande ekosystemtjänster	Minskad värmeöffekt, vattenförsörjning, matkälla (fiske)
	Fontäner / strömmande vattendrag i parker, floder	Vattentillgång	Stödjande ekosystemtjänster	
	Visuellt dominerande vatten-element	Landmärke	Kulturella ekosystemtjänster	Att upprätthålla hälsa och välbefinnande
	Kustinjer, våtmarker	Stimulering av sinnen och estetiska värden Utrymme för rekreation, lek och fysisk aktivitet		
Bruna	Spontan vegetation: örter, träd, våtmarksväxter	Reglering av lufttemperatur	Reglerande ekosystemtjänster,	Minskad värmeöffekt, ren luft och begränsning av koldioxidutsläpp, dagvattenhantering
		Luftfiltrering, förbättrad luftkvalitet och kolbindning		
		Reglering av vattenflöde och skydd mot översvämningar	Kulturella ekosystemtjänster	Att upprätthålla hälsa och välbefinnande
		Tillhandahållande av utrymme för rekreation, avkoppling, lek och social interaktion		
Gråa	Torg, gågator	Tillhandahållande av utrymme för rekreation, avkoppling, lek, social interaktion och aktiv transport	Kulturella ekosystemtjänster	Att upprätthålla hälsa och välbefinnande
	Infrastruktur för aktiv rekreation; gator, cykelvägar, gångstigar, löpvägar, friidrott		Reglerande ekosystemtjänster	Begränsning av koldioxidutsläpp

Tabellen visar kvaliteter och funktioner för utemiljöns olika ytor, gröna, blåa, bruna och gråa, samt associerade värden.

Beroende på sammansättningen hos den urbana matrisen tillhandahåller utemiljön olika ekosystemtjänster till dem som bor i urbana miljöer, se tabell ovan.

IDAG OCH I FRAMTIDEN

Med den komplexitet och variation av gröna, blå, bruna och grå ytor som finns i städer utmanas förvaltningen ur ett övergripande planeringsperspektiv. För att optimera relevansen och mängden av särskilt de kulturella ekosystemtjänsterna, oftast kopplade till gröna och blå ytor, behöver förvaltaren inte bara överväga de utemiljöer som formellt ägs eller förvaltas offentligt utan även hantera relationerna över administrativa gränser och olika

ägandeskap. Till exempel riskerar en trädinventering som endast fokuserar på offentliga träd att förbise hälften av alla stadsträd och värdet av deras ekosystemtjänster, för att de står på privat mark.

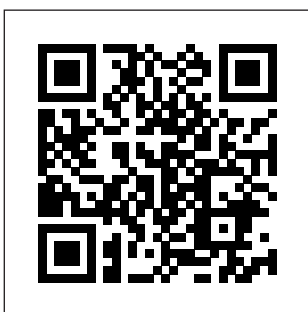
Dessutom finns tidsaspekten och den ständiga förändringen av den urbana matrisen. Anläggningar som skogsområden, lekplatser eller idrottsytor kan värderas och förvaltas både för deras aktuella och framtida användningsområden. Förvaltningens utmaning ligger således i att både sköta för samtiden och utveckla för framtiden, helst mot bakgrund av en övergripande analys av den urbana matrisen och dess olika ytor, funktioner och värden. •

PRENUMERATIONS- ERBJUDANDE "PROVA PÅ"

Gäller endast förstagångsprenumeranter

Enklast går du in på vår prenumerationssida och väljer vilken/vilka tidningar du vill prenumerera på.

Du kan även beställa din prenumeration på prenumeration@lime.nu eller via telefon 040-40 86 80

TIDSKRIFTEN LANDSKAP

**Helår, åtta nummer för 478 kr
(Ordinarie pris 597 kr)**

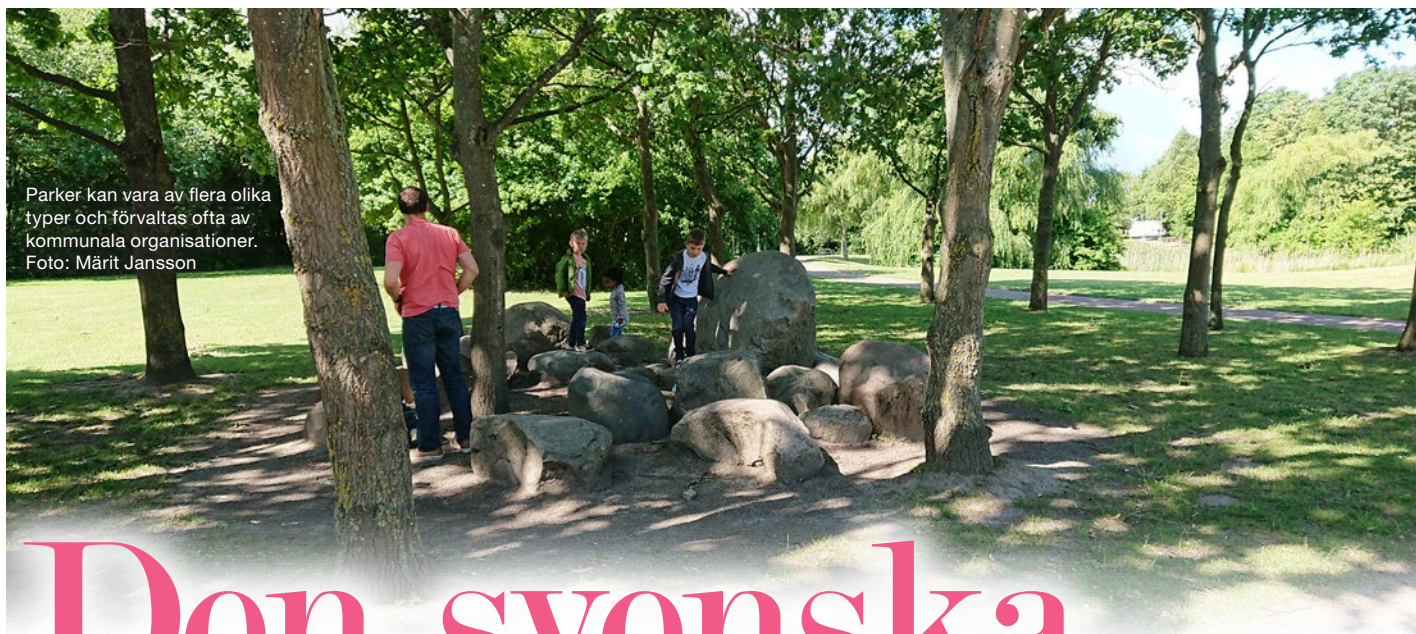
Tidskriften Landskap är en initierad och kvalificerad facktidsning för alla som arbetar med att planera, anlägga och vårda utemiljöer av alla de slag. Nyckelorden är inspiration, kunskap och design. Det handlar om växter, sten, vatten, ljus, med mera. Utkommer 8 ggr/år.

Moms tillkommer. Porto till utlandet 360 kr.

Boken *Urban open space governance and management* med redaktörerna Märit Jansson och Thomas B. Randrup och en rad svenska och internationella medförfattare gavs ut av Routledge 2020. Bakom boken finns ett mångårigt arbete vid ämnesgruppen Landskapets governance och förvaltning vid SLU i Alnarp. Boken är en sammanställning av aktuell, forskningsbaserad kunskap om förvaltning och governance av utemiljöer och svarar mot behovet att lyfta fram förvaltningen mer inom både utbildning och praktik. I den här artikelserien presenteras några av bokens viktigaste budskap på svenska.

Parker kan vara av flera olika typer och förvaltas ofta av kommunala organisationer. Foto: Märit Jansson

Den svenska utemiljösektorn

Urbana utemiljöer är mångfacetterade och hanteras av flera olika organisationer, med kommuner som nyckelaktörer. Men hur komplex är egentligen den svenska utemiljösektorn och hur kan förvaltning av grönytor ses både ur ett skötsel- och ett utvecklingsperspektiv?

I denna tredje del i artikelserien Utemiljöns governance och förvaltning ägnar vi oss åt utemiljösektorn, alltså utemiljöförvaltningens organisatoriska sammansättning, storlek och komplexitet.

En sektor kan definieras som ett område där företag delar samma eller en relaterad produkt eller tjänst.

Under lång tid har den gröna utemiljösektorn huvudsakligen bestått av flera markägare och en rad olika aktörer som hanterar governance och förvaltning av urbana grönytor. Emellertid växer intresset för att engagera sig också från flera användare, samhällsgrupper och intresseorganisationer och sätter governance i allt större fokus.

Denna komplexitet i sektorn försvårar arbetet med att bedöma dess storlek och huvudsakliga aktörer. Ett sådant arbete har gjorts i Sverige under de senaste åren i Branschbeskrivning Trädgård som kom 2017.

KOMMUNER ÄR STÖRSTA ÄGAREN

Av landets grönyteförvaltare är det kommunerna som äger de största ytorna. I kommuner betecknas grönytor eller parker som offentliga platser och skyddas som allmän plats i detaljplaner. Uttrycket "park" i detaljplaner

TABELL 1

Utemiljöförvaltande organisationer och aktörer i Sverige

Organisationer	Antal
Kommuner som alla bedriver verksamhet inom – Parkförvaltningar – Institutioner, kommunala lokaler (fastighetsförvaltningar) – Idrottsplatser (fritidsförvaltningar) – Gröna gatumiljöer (gatuförvaltningar)	290
Bostadsrättsföreningar	25 600
Allmännyttiga bostadsföretag	280
Medlemmar i Fastighetsägarna (totalt 17 000 men 2 700 av dem är bostadsrättsföreningar)	14 300
Offentliga fastighetsägare/-bolag	22
Begravningshuvudmän (pastorat eller motsvarande) för 3 200 kyrkogårdar	644
Regioner	20
Trafikverket	1
Golfklubbar / -anläggningar	460
Enskilda trädgårdsägare (varav ett okänt antal beställer tjänster inom utemiljöförvaltning)	
Permanenthus	2 018 000
Fritidshus	577 000
Konsulter och entreprenörer	
Trädgårdsanläggningsföretag	500
Konsultföretag	200

Tabell 1 visar antalet organisationer som står för förvaltning av utemiljöer i Sverige. Det omfattar cirka 40 000 organisationer som ansvarar för utemiljöer, eller tillhandahåller utemiljö tjänster.

inkluderar emellertid ofta även vägkanter och 'bruna ytor', skyddszoner och annan mark som inte är exploaterad.

Det råder osäkerhet kring att definiera vad som faktiskt kännetecknar en "park", inte bara i lagstiftningen utan också i praktiken. Enligt en extrapolering gjord av Kommunförbundet 1997 fanns det 71 000 hektar park i Sverige, varav 27 000 hektar, 38 procent, utgör anlagd park och 44 000 hektar, 62 procent, bevarad natur.

Förvaltning av offentligt tillgängliga grönytor i Sverige finansieras genom kommunala skatter. Parkskötsel beräknas kosta 4,3 miljarder kronor varav 93 procent för förvaldade parker och sju procent för naturmarker, i genomsnitt 441 kronor per invånare och år.

GRÖNYTOR VID FASTIGHETSBOLAG

En stor andel av stadens grönytor är privatägda, andra delar är halv-offentliga. Även bland dessa finns många ytor som är tillgängliga för allmänheten och kan bidra med stora värden i den urbana miljön.

Många av dessa grönytor tillhör fastigheter med flerbostadshus eller är anslutna till andra typer av fastigheter, såsom kontor, sjukhus och skolor. Hanteringen av grönytor i svenska flerfamiljshusområden kostar 6,7 miljarder kronor per år eller i genomsnitt cirka 2 000 kronor per boende och år.

KYRKO GÅRDAR SOM GRÖNYTA

Svenska kyrkan förvaltar alla kyrkogårdar i Sverige, utom i två städer där de förvaltas av kommunen. Förvaltningen av kyrkogårdarna hanteras av de cirka 600 pastoraten som finns i Sverige. Pastoraten har minskat i antal och vuxit i areal efter flera reformer och sammanslagningar.

Fram till år 2000 finansierades skötsel av kyrkogårdar genom en kyrkoskatt men när kyrkan och staten skildes åt ersattes skatten av en obligatorisk begravningsavgift, som betalas i procent av skattepliktig inkomst. Avgiften täcker begravningskostnader och skötsel av kyrkogårdens gemensamma områden. Individuell gravskötsel täcks ofta av gravrättsinnehavaren.

Den svenska utemiljösektorn som helhet har årliga skötselkostnader på cirka 18 miljarder kronor. Ytterligare 7,2 miljarder är relaterade till planering, design och anläggning, vilket ger en sammanlagd kostnad på cirka 25 miljarder. Den höga totala kostnaden till trots utgör utemiljöförvaltning ofta bara en liten del av den totala omsättningen i många organisationer.

I SVERIGE FINNS TUSENTALS AKTÖRER
SOM ARBETAR MED UTEMILJÖFÖRVALTNING”

Mycket av det som utgör parkmark i Sveriges kommuner är bevarad natur. Foto Thomas B. Randrup

De cirka 3 200 kyrkogårdarna i Sverige förvaltas av över 600 pastorat. Foto Thomas B. Randrup

SKÖTSEL OCH UNDERHÅLL

Den mest utvecklade formella organisationen för utemiljöförvaltning är den kommunala. Även om utemiljöförvaltning bara utgör en liten del av den totala kommunala omsättningen, vanligtvis 1,5–2 procent, har den ofta en specifik organisation bakom sig, en parkavdelning eller ett gatu- och parkkontor, som är huvudansvarig för planering samt förvaltning med skötsel och underhåll av ytorna.

Dessutom finns många andra förvaltningar och avdelningar som påverkar dessa utemiljöer, eller som har stort intresse i deras förvaltning, men som inte har den som sin huvuduppgift. Detta kan röra uteplatser, lekplatser eller andra grönytor vid exempelvis institutioner och äldreboenden.

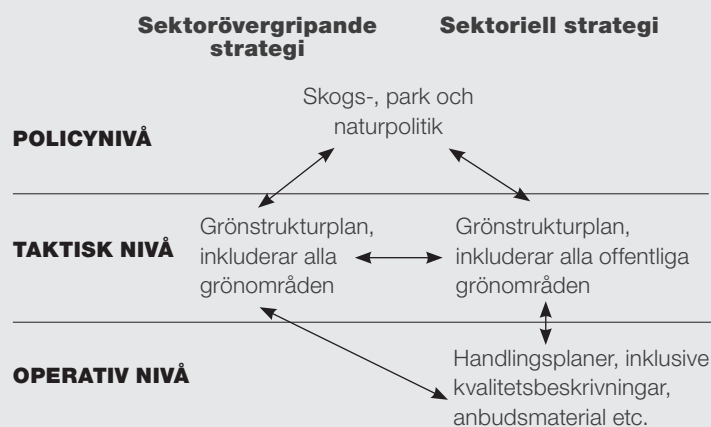
Förvaltningen av grönytor sker på tre olika strategiska nivåer: en visionär och långsiktig politisk nivå eller policynivå, en taktisk, professionell nivå och en operativ, utförande nivå, se Figur 1.

POLICY- OCH TAKTISK NIVÅ

På policynivå definieras inriktning, långsiktiga och visionära mål och ambitioner. Detta kan också utvecklas på taktisk nivå, men godkänns i allmänhet på politisk nivå. En policy för hantering av utemiljöer är ett uttalande från den politiska nivån inom organisationen och dess syfte är att sätta en riktning. Den ska täcka hela organisationen, eller ett definierat tema, som grönytor, lekplatser och träd och relaterar direkt till den aktuella organisationen som har ansvaret för förvaltningen. Oftast går en sådan policy på tvärs över förvaltningar, såsom kultur, sjukvård, äldreomsorg, utbildning etcetera.

På den taktiska nivån skapas planer eller riktlinjer, idealiskt baserade på en övergripande strategi från policynivån. Inom utemiljöförvaltningen kan dessa vara en trädinventering, en lekplatsplan eller en plan för att bevara kulturarvet. Budgetering är också relaterat till den taktiska nivån, liksom kontraktstyrning och

FIGUR 1

Figuren visar de tre strategiska nivåerna inom den kommunala utemiljöorganisationen, med exempel på planaktiviteter.

personalorganisation samt offentliga arrangemang och brukarmedverkan av olika slag. Det finns en uppenbar överlappning till den operativa nivån, eftersom bland annat kontraktstyrning och organisering av skötsel och underhåll kan betraktas som operativa uppgifter.

DYNAMIK OCH STRATEGI

Förvaltningens olika strategiska nivåer är tätt sammankopplade: Att organisera och beskriva hur en gräsmatta klipps är en operativ uppgift, men att diskutera och definiera varför gräsmattan klipps, baserat på exempelvis dess kulturella, rekreativa eller biologiska karaktär, är en taktisk åtgärd. Vilken betydelse gräset ska ha och synen på det inom organisationen är ett politiskt beslut. »

ÅRLIGEN OMSÄTTS MER ÄN 17 MILJARDER KRONOR INOM UTEMILJÖFÖRVALTNING I SVERIGE”

UTEMILJÖNS FÖRVALTNING OCH GOVERNANCE – DEL 3

av **THOMAS B RANDRUP, BENGT PERSSON, MÄRIT JANSSON & ANNA SUNDING**

Med ett förvaltningsövergripande tillvägagångssätt kan till exempel en trädinventering innebära att en fullständig inventering genomförs, inklusive alla stadsträd, både privata och offentliga. Detta inkluderar fler träd än vad som faktiskt förvaltas och underhålls av den formella organisationen – oftast kommunen. Motivet för detta är att alla träd tillhandahåller ekosystemtjänster och därmed bidrar till de värden som alla har glädje av.

OPERATIONELLT FOKUS

Medan en kommunal organisation bara kan förvalta de träd som den formellt har ansvar för, kan planering, prioritering och till och med skötselrutiner dra nytta av kunskap om hela den lokala trädresursen. Detta gäller vid planering av framtida trädplantering, förnyelse av lekplatser, fördelning av personal och resurser och så vidare. När planering blir beslutsfattande krävs nästan alltid en förvaltningsövergripande strategi.

Upp till 80 procent av förvaltningsaktiviteterna är fokuserade på operativa åtgärder. Med ett operationellt fokus koncentreras de förvaltningsmässiga aktiviteterna ofta på tekniska frågor och på budgetfrågor. Behovet av att integrera både lång- och kortsiktiga perspektiv betyder att förvaltningen av utemiljöer inte bara är teknisk, utan också en fråga om samarbete med brukarna, samt om långsiktig planering, strategi och policyutveckling.

UTMANINGAR FÖR FRAMTIDEN

Den svenska utemiljösektorn är stor och komplex, bestående av många olika oberoende organisationer. Bristen på övergripande koordinering och samarbete gör sektorn något osynlig för allmänheten liksom för beslutsfattare på alla nivåer. Förvaltning av utemiljöer är inte någon lagstadgad skyldighet för kommunerna i Sverige. Därför blir fördelningen av resurser alltid en fråga om politisk prioritering.

Frånvaron av en samlad svensk utemiljösektor kan framstå som särskilt problematisk i förhållande till hur stora och betydelsefulla utemiljöer är i relation till allmänheten – för människors hälsa och välbefinnande, hantering av klimatförändringar, dagvatten och så vidare.

Därutöver syns ett behov av att utveckla nya former för brukarmedverkan och att involvera olika intressegrupper. Detta både för att uppfylla de formella och informella krav som ställs av det moderna samhället och för att säkerställa att utemiljöerna förblir lika relevanta och högt värderade i framtiden.

HANTERA NYA UTMANINGAR

Ökat samarbete inom och utanför sektorn kan skapa större intresse från beslutsfattare, planerare och användare – och bidra till nya idéer om utveckling samt finansiering. Inom förvaltningsorganisationerna läggs

Ofta dominerar fokus på de operationella insatserna, vilket kan försvaga förvaltningsarbetet på policy- och taktisk nivå. Foto Märit Jansson

TABELL 2

Den nationella bilden av grönytor och deras förvaltning

Typ av grönyta	Areal utemiljö, ha	Kostnad per år, Mkr
Parker	80 000	4 345
Flerbostadshusområden	26 000	6 500
Kyrkogårdar	9 500	3 300
Idrottsplatser	3 150	945
Institutioner förskolor, skolor, sjukhus etc.	-	1 455
Industri- och kontorsfastigheter	-	980
Gröna gatu- och vägområden (ej Trafikverket)	-	140
TOTAL	118 650	17 700

Tabellen visar de sammanlagda arealerna och den nationella omslutningen av utemiljöskötsel i Sverige i typ, storlek och skötselkostnader för utemiljöer definierade som kommunägda parker, grönytor runt olika typer av fastigheter och kyrkogårdar. Dessa utgör majoriteten av de förvaltade urbana grönytor i Sverige.

ofta ett stort fokus på de operativa åtgärderna, som ska lösas kortsiktigt.

Med många stora utmaningar såsom växande befolkningar och ökad täthet i städerna, ett fortsatt behov av att förbättra folkhälsan och främja en mer aktiv livsstil och att hantera ett förändrat klimat, har gröna utemiljöer ännu större betydelse nu och i framtiden än tidigare. Med fokus på den samlade förvaltningsuppgiften, både inom den enskilda organisationen och i större organisationsövergripande samarbeten, kan grönyteförvaltningen i Sverige hantera nya utmaningar. •

Boken *Urban open space governance and management* med redaktörerna Märit Jansson och Thomas B. Randrup och en rad svenska och internationella medförfattare gavs ut av Routledge 2020. Bakom boken finns ett mångårigt arbete vid ämnesgruppen Landskapets governance och förvaltning vid SLU i Alnarp. Boken är en sammanställning av aktuell, forskningsbaserad kunskap om förvaltning och governance av utemiljöer och svarar mot behovet att lyfta fram förvaltningen mer inom både utbildning och praktik. I den här artikelserien presenteras några av bokens viktigaste budskap på svenska.

Vissa karaktärer i utemiljön stödjer användning som har sociala motiv.
Foto: Märit Jansson

Brukarorienterad FÖRVALTNING OCH GOVERNANCE

Utemiljöers användare, eller brukare, kan ses som flera olika grupper där några har särskilda behov. Men hur ser användningen ut och hur kan förvaltningen hantera olika brukargrupper? Genom att förvaltning och governance av utemiljöer blir brukarorienterade, kan de främja flera olika typer av användningar och bidra till inkluderande utemiljöer. Det kräver kunskap och kommunikation.

Förvaltning och governance av utemiljöer kan vara mer eller mindre inriktade mot brukarna och deras önskemål och behov. Att arbeta på ett brukarorienterat sätt innebär att förvaltare anpassar sig till, stödjer eller uppmuntrar olika användningar och brukargrupper och utvecklar de många olika värden och funktioner som utemiljöer kan ha.

Ofta kan processerna både påverka utemiljöernas användning via innehåll, kvalitet och tillgänglighet och skapa mervärde genom kontakt med brukare. Inom governance är olika typer av samarbeten och deltagande

dessutom helt centralt. Governance är inte lätt att översätta och används därför även på svenska, men ibland kallas det "samstyrning" och omfattar bland annat olika former av brukarmedverkan.

VARA FLEXIBEL

Människors användning är kopplad till olika typer av utemiljöer och deras egenskaper. Många letar efter specifika möjligheter eller kvaliteter som ska matcha deras behov och önskemål, som gröna miljöer med naturkaraktär för personer som upplever stress.

De kvaliteter eller element i utemiljön som svarar mot en persons önskade användning kallas ibland miljöerbjudanden. Exempelvis kan ett träd erbjuda brukare att plocka blad och frukt, klättra eller promenera i skugga. Ett barn som ser en kulle kan få lust att springa upp på den och ett buskage kan locka till att gömma sig. Genom förvaltning påverkas de kvaliteter som finns i utemiljön och de miljöerbjudanden som olika användare uppfattar och kan använda sig av.

Att arbeta brukarorienterat kan handla om att skapa variation, anpassa utemiljöer efter bredden av lokala brukargrupper och användningar och att utveckla dessa miljöer efter nya behov. Ofta krävs både kunskap och kommunikation.

Kunskap om olika användningar kan vara generell, men därutöver behöver lokal information samlas in för att kunna analysera den aktuella situationen. Förvaltare kan också informera användare om sitt arbete på flera olika sätt, allt från hemsidor till guidade visningar. Tvåvägskommunikation av olika slag bör dock eftersträvas, som genom olika slags möten eller governance med deltagandeprocesser.

GRUNDLÄGGANDE FÖR ANVÄNDNING

Några av de mest grundläggande egenskaperna hos välfungerande utemiljöer är tillgänglighet, kvalitet, upplevd trygghet, multifunktion och flexibilitet. Kvalitet och tillgänglighet hänger tätt samman och är ofta avgörande för användningen. Tillgänglighet i ett brett perspektiv omfattar olika aspekter av inkludering och även närhet, där forskning har visat att närhet till gröna miljöer är kopplat till god hälsa.

Brukarorienterad förvaltning ger utemiljöer av hög kvalitet om fokus läggs på tillgänglighet både till och inom utemiljön, anpassning av skötselnivån efter utemiljöns funktioner samt natur, både för främjandet av biologisk mångfald och för användarnas upplevelse av den. Därutöver behövs ofta olika faciliteter, såsom bänkar, gångar och belysning.

TRYGGHET I FOKUS

Upplevd otrygghet är ett stort samhällsproblem där några brukargrupper är särskilt drabbade. Det gäller bland annat äldre, kvinnor och etniska minoriteter. Orsakerna bakom rädslor i relation till utemiljön är flera och komplexa, men det är ofta den egna friheten och hälsan som drabbas.

För vissa brukargrupper, däribland personer som upplever stress, är naturkaraktärer särskilt värdefulla i utemiljön.
Foto: Märit Jansson

Det finns sätt att utveckla gröna miljöer för att främja upplevd trygghet, där vegetation kan röjas och utvecklas strategiskt för att skapa överblick och kontroll. Att endast utveckla enkla, trygghetsfrämjande karaktärer kan dock innebära att kvaliteter som en mer rik vegetation bidrar med går förlorade. Ett alternativ är att skapa valmöjligheter, som att kunna röra sig längs olika vägar.

Det multifunktionella och flexibla är en viktig grund för att tillgodose olika behov och önskemål hos användare. Multifunktion kan innebära att ekologiska och sociala funktioner samsas, som att ha hög biologisk mångfald eller dagvattenhantering i miljöer som också människor kan använda sig av.

MULTIFUNKTIONELLA MILJÖER

Förvaltare kan också sträva efter att kombinera olika sociala funktioner, antingen genom att placera dem intill varandra eller göra miljöer helt multifunktionella, med miljöerbjudanden som fungerar för flera grupper. Ofta är det naturmiljöer, gräsytor, vegetation eller andra ”oprogrammerade” och varierade miljöer som blir de mest flexibla och multifunktionella.

NÅGRA AV DE MEST GRUNDLÄGGANDE EGENSKAPERNA HOS VÄLFUNGERANDE UTEMILJÖER ÄR TILLGÄNGLIGHET, KVALITET, UPPELVD TRYGGHET, MULTIFUNKTION OCH FLEXIBILITET”

Men det finns också gränser för hur mycket multifunktion som är möjlig på begränsade ytor, där det finns risk för högt slitage eller störningar mellan olika brukargrupper. Det finns poänger med att främja både multifunktionella miljöer och olika platser som är särskilt inbjudande eller programmerade för vissa användningar eller grupper. Förvaltare kan behöva vara flexibla för att uppmuntra olika grupper att använda utemiljöer och ge utrymme för deras engagemang, samtidigt som alltför mycket reglering undviks.

OLIKA MOTIV

Användningen av utemiljöer varierar närmast i det oändliga. Olika bruk kan beskrivas som placerade på en skala mellan passiv och aktiv, beroende på motiv, se tabell. Ibland är behovet av lugn och avskildhet stort, andra gånger söker användare interaktion med andra eller intensiv fysisk aktivitet. Motiv kan också kombineras, som när promenader eller löpturer även är sociala eller omfattar naturupplevelser och mental rekreation.

Förvaltningen kan behöva möta denna stora bredd och ständiga utveckling av bruk och behov, bland annat genom att främja varierade, gröna utemiljöer och olika miljöerbjudanden där.

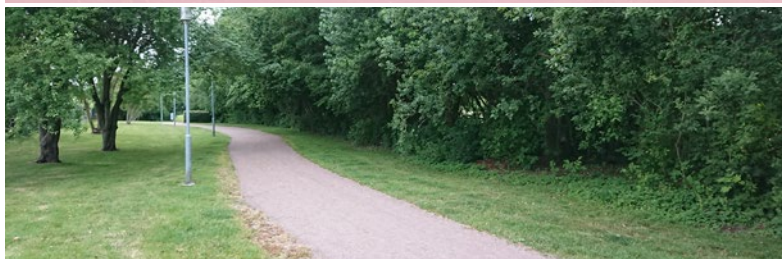
Några av de många och ständigt förändrade användningarna kan skapa störningar och konflikter för förvaltare att hantera. Många, särskilt unga, önskar att påverka, undersöka och medskapa sina utemiljöer och ibland skapar det buller eller upprörda åsikter. Det är ofta möjligt att lära sig av och stödja dessa initiativ och uppmuntra till mer långsiktigt engagemang istället för engångshandlingar. Tillräckliga ytor är också avgörande för att undvika slitage och ge rum åt olika användningar, inte minst då många brukare önskar få uppleva natur i lugna miljöer.

AKTIV REKREATION

Bland de vanligare användningarna finns promenader och löpning. Promenader har en lång tradition och utvecklas också med exempelvis stavgång och genom teknologi där Pokémon GO är ett tydligt exempel. Promenader främjas ofta av en varierad miljö med olika landmärken och mycket gröna miljöer. Trenden mot mer löpning och cykling har påverkat förvaltningen av utemiljöer, där en utmaning är att främja många olika typer av aktiv rekreation. »

Detta träd i Visby kan med sina många miljöerbjudanden locka till lek. Foto: Elin Pritzel Sundevall

Genom brukarorienterad förvaltning kan utemiljöer främja aktiv användning som exempelvis promenader och löpning. Foto: Märit Jansson

Typer av utemiljöanvändning

Motiv till användning	Exempel på användningar	Exempel på miljöer
Sociala motiv	Picknick, träffa vänner, festligheter	Sociala karaktärer, bänkar, gräsmattor, skugga, paviljonger
Aktiva motiv	Löpning, bollsport, skateboarding	Utrymme, sportytor, stigar
Yttre motiv	Hundpromenader, lek, plocka frukt	Faciliteter (lekplatser, hundlatriner), konst, vegetation
Inre motiv	Naturupplevelser, mental rekreation, solbadande	Naturmiljöer, blommor, biologisk mångfald, tystnad, utsikt
Icke-användning	Passera, inte använda	-

Tabellen visar att olika typer av användning har varierade motiv och nivåer av aktivitet, och främjas av särskilda miljöer.

FÖRVALTNINGEN BEHÖVER MÖTA EN STOR BREDD OCH STÄNDIG UTVECKLING AV BRUK OCH BEHOV, BLAND ANNAT GENOM ATT FRÄMJA VARIERADE, GRÖNA UTEMILJÖER OCH OLIKA MILJÖERBJUDANDEN”

Ungdomar uppskattar bland annat vacker natur, men saknar ofta platser anpassade särskilt för den egna åldersgruppen. Foto: Elin Pritzel Sundevall

Ibland uppstår eller ökar användningsområden som kan behöva förstås mer för att kunna hanteras och främjas. Att plocka frukt och annat ätbart eller användbart i utemiljön kallas "foraging" på engelska och har uppmärksammats alltmer i den internationella forskningen då det påverkar urbana miljöer och kan ha stor betydelse för många människor. Tillgången till användbara växter och möjligheterna att ta del av dessa är nyligen uppmärksammade frågor inom utemiljöns förvaltning och governance.

FÖRVALTNING FÖR BARN OCH UNGA

Barn är bland de mest aktiva användarna av utemiljöer och uppskattar en mängd miljöerbjudanden och kombinationer av programmerade element som lekredskap, sportytor och skateramper med mer formbara, ofta gröna, inslag. Nära tillgång till anlagda skolgårdar och lekplatser är viktigt, men inte tillräckligt för denna grupp som också önskar ta del av en större del av utemiljön, med stor variation.

Platsskapande och möjligheter att påverka och få utmana sig fysiskt är vanliga önskemål. Förvaltare kan spela en viktig roll som förespråkare för barns perspektiv, där särskilt löst material, kojbyggande, odling, kombinationer mellan lekredskap och vegetation samt bygglekplatser kan främja lek och utmaningar.

Ungdomar är ofta marginaliserade och osynliga i utemiljön. De uppskattar både miljöer där de kan få vara ifred, ensamma eller i grupp och där de kan interagera med andra och synas. Bland favoritplatserna märks de som ger möjligheter att sitta tillsammans, vara både fysiskt aktiv och social samt som har vegetation och vackra, restaurativa inslag. Dock saknas ofta platser ämnade för ungdomar, en grupp som hade kunnat stödjas mer inom utemiljöförvaltning.

FLERA BRUKARGRUPPER ATT FRÄMJA

För äldre och personer med vårdbehov som kan ha svårt att alls komma ut är god kontakt mellan ute och inne särskilt värdefullt, genom fönster, uterum och smidiga entréer. Förvaltningen kan också främja hög komfort i utemiljön. En annan viktig aspekt är enkel tillgång till utemiljöer som erbjuder olika grader av utmaning, från passiva upplevelser i lugna och skyddade miljöer till mer interaktion med andra och natur.

Människor kan ha funktionsvariationer av flera slag, fysiska och mentala. Gemensamt är att de riskerar att bli exkluderade från den sociala miljön på grund av hinder i den fysiska miljön. Förvaltning kan sträva efter att åtgärda olika fysiska hinder, tydliggöra specifika miljöers användning så att de är mentalt lätta att förstå och uppleva och informera för denna breda grupps trygghet och användning. Men det är också viktigt att utemiljön på ett övergripande plan fungerar väl och är inkluderande för alla.

Även om människor från olika delar av världen som regel delar många önskemål om utemiljön, kan användningen bland etniska minoriteter och utlandsfödda främjas av förvaltning och governance. Bland annat är goda miljöer

Flera olika brukargrupper uppskattar att ha tillgång till naturlika eller vilda miljöer. Dessa miljöer blir därför ofta mångfunktionella. Utmaningar i förvaltningen kan omfatta att hantera slitage och olika syn på vad som är attraktiva utemiljöer. Foto: Anna Sunding

Inslag som natur och skulpturer är ofta oprogrammerade och kan därför bli multifunktionella, som detta konstverk i Wanås skulpturpark. Foto: Elin Pritzel Sundevall

Användningen av utemiljöer utvecklas, exempelvis genom Pokémon Go och liknande spel. Foto: Märit Jansson

för social interaktion och möten, tydlig information, engagerande aktiviteter och igenkänning i miljöer och växter värdefullt. Därutöver kan en hög skötselnivå ibland vara viktigt för gruppen utlandsfödda.

EN UTVECKLAD FÖRVALTARROLL

Inom förvaltning och governance finns stora möjligheter att skapa variation i miljöerbjudanden och främja en bredd av användningar, men det kräver ett inkluderande och multifunktionellt angreppssätt. Det finns mycket generell kunskap för förvaltare att ta del av, men eftersom användningen är lokal och i ständig förändring behövs även en direkt koppling till brukarna.

Genom kritiska analyser liksom olika former av dialoger, inkludering och brukarmedverkan, där särskilt de mer osynliga eller marginaliserade grupperna nås, kan brukarorienteringen göra stor skillnad.

Framtidens utemiljöförvaltare kan se till att planering och gestaltning av utemiljöer är relevant för användarna, lokalt och i relation till de stora samhällsutmaningar som vi står inför, som klimatförändringar och förlusten av biologisk mångfald. Men framtidens förvaltare har också

koll på de många olika brukargruppernas önsknings och behov – och håller sig uppdaterade och flexibla genom governance med brukardialoger och -involvering. Framtidens förvaltare har därmed ett brett socialt och ekologiskt perspektiv inom förvaltning och governance. •

BRUKARGRUPPER

För att lättare förstå brukares olika behov och önskemål kan de delas in i olika grupper. Användningen av utemiljöer ser ofta liknande ut inom specifika brukargrupper, även om det såklart finns stor individuell variation.

Några grupper har särskilda behov av att få god tillgång till utemiljöer som passar dem, men kan ha svårt att själva ta plats. Dessa marginaliserade grupper behöver stödjas och främjas särskilt mycket av förvaltare. Barn, ungdomar, äldre, personer med vårdbehov, personer med funktionsvariationer samt etniska minoriteter och utlandsfödda är brukargrupper att sätta i fokus inom förvaltning och governance.

Utemiljödagen

Sedan 2021 har ämnesgruppen Landskapets governance och management genomfört Utemiljödagen i form av en digital halvdag i januari. Syftet med dagen är att främja samverkan mellan akademi och praktik inom utemiljöförvaltning.

Var med och diskutera hur vi kan utveckla kunskapen tillsammans vid nästa tillfälle!

Anslag kommer på SLU Landskaps hemsidas kalendarium.

Boken *Urban open space governance and management* med redaktörerna Märit Jansson och Thomas B. Randrup och en rad svenska och internationella medförfattare gavs ut av Routledge 2020. Bakom boken finns ett mångårigt arbete vid ämnesgruppen Landskapets governance och förvaltning vid SLU i Alnarp. Boken är en sammanställning av aktuell, forskningsbaserad kunskap om förvaltning och governance av utemiljöer och svarar mot behovet att lyfta fram förvaltning mer inom både utbildning och praktik. I den här artikelserien presenteras några av bokens viktigaste budskap nu på svenska.

Förvaltarens nya roller

FÖR RÄTTVIS FÖRVALTNING OCH GOVERNANCE

Förändringar inom utemiljöns förvaltning, med förskjutning mot governance, har också förändrat förvaltarens roll. När användarna involveras mer och rättvisefrågorna lyfts behövs kunskaper kring deltagande, men också kring etiska frågor. I denna del av artikelserien beskriver vi en ny verklighet och hur den förändrar arbetet med utemiljöförvaltning.

Dagens förvaltning av utemiljöer är i förändring. Dels utvecklas arbetet alltmer mot governance, alltså mot samstyrningsprocesser där flera brukare och andra aktörer deltar. Dels blir de etiska perspektiven allt mer framträdande. Svensk lagstiftning styr inte parkförvaltning direkt, men däremot styrs flera frågor som berör förvaltningen.

Detta märks inte minst för rättvisefrågor, som även framhålls i internationella konventioner. Dessa frågor, såväl som engagemang från olika lokala samhällsgrupper, visar tydligt att vi har ett ansvar att hantera rättvisaspekter i utemiljön. Det påverkar förvaltarens arbete och roll idag och i framtiden.

UTVECKLING MOT GOVERNANCE

Historiskt sett har kommuner ansvarat för förvaltningen av offentliga utemiljöer, med begränsad inblandning av andra aktörer. De senaste åren har dock inneburit mer komplexa governance-modeller och ökad brukarmedverkan. Deltagande inom utemiljöförvaltning är en nyare företeelse än inom planering och därför behövs mer kunskap om detta.

I strävan efter en hållbar utveckling behöver de som förvaltar utemiljöer därför ställa om sitt arbete på flera sätt. En aspekt som kräver särskild omsorg är hur relationen till utemiljöernas brukare och andra aktörer utvecklas. Det omfattar nya frågeställningar om bland annat multifunktionella och inkluderande utemiljöer, liksom olika former av deltagande och governance.

Platser kan behöva omgestaltas för att bli verkligt inkluderande och användbara för många brukare. Foto: Märit Jansson

Barn och äldre tillhör de många grupper som ofta blir marginaliserade i utemiljön. Foto: Märit Jansson

Stadsodling och lokal matproduktion är en av de tydligaste trenderna som påverkar förvaltning och governance av utemiljöer idag, här illustrerat av odlingar i Davie Village i Vancouver. Foto: Märit Jansson

SAMHÄLLSTRENDER PÅVERKAR

Det finns framförallt fyra samhällstrender som påverkar deltagande i utemiljöförvaltning i Europa i dag:

Brukarmedverkan kopplat till sociokulturella mål syftar till att förbättra sociala relationer eller underlätta integration av minoriteter. Genom deltagandeprocesser kan människor skapa platser för meningsfullt bruk och utveckla relationer till dessa platser.

Det blir allt vanligare med **e-governance**, att använda sig av elektroniska kommunikationsverktyg såsom internetbaserade konsultationsplattformar, för att underlätta deltagandeprocesser. Genom e-governance kan förvaltare få återkoppling på idéer eller involvera brukare i värdekartering eller deltagande budgetering där medborgare kommer med förslag och röstar på dem.

Nedskärningar i budgeten för utemiljöskötsel tvingar kommuner in i alternativa lösningar för att upprätthålla utemiljöernas kvalitet. Detta har lett till kontraktsbaserade **partnerskap mellan offentliga och privata aktörer** där exempelvis kommuner väljer att lägga ut skötseln på entreprenad eller låter privata företag sponsra den.

Den fjärde trenden är **stadsodling och lokal livsmedelsproduktion**. Stadsbor, särskilt i västvärlden, blir allt mer intresserade av var maten kommer ifrån och upplever trädgårdsarbetet hälsofrämjande. Genom stadsodling skapas unika typer av utemiljöer som koloniträdgårdar, gemensamma trädgårdar och fruktträdgårdar.

ETIKENS BETYDELSE

Mångfalden av trender påverkar förutsättningarna för utemiljöförvaltning på flera sätt och förändrar förvaltarens arbete och roll. Med fler former av deltagande inom förvaltning finns potential för mer rättvisa i fördelning och representation av olika brukargrupper. Men ett etiskt perspektiv utmanar också dagens ofta

kortsiktiga och snävt definierade beslutfattande och kräver istället mer långsiktiga strategier.

Stadslandskap är varken neutrala eller naturliga utan resultatet av de olika värderingar och idéer som har format dem genom mänskliga aktiviteter. Politisk, ekonomisk, social och kulturell ojämlikhet ligger inbäddad i landskapet, vilket i sin tur påverkar tillgänglighet till den fysiska utemiljön och deltagande i beslutsprocesser som formar den. Där dessa etiska problem ignoreras kan det leda till misstro, svag social sammanhållning och till och med populism och brottslighet.

RÄTTVISA OCH ETIK

Etik rör moraliska överväganden som styr beteenden och handlingar. Inom utemiljöförvaltning kan det bland annat handla om miljö rättvisa och miljöetik, se nedan. Etiska överväganden hjälper beslutsfattare

Miljö rättvisa och miljöetik

Miljö rättvisa berör etiska problem kring hur miljömässiga och sociala skillnader är sammanflätade och de processer som skapar och upprätthåller miljö rättvisa. Det berör fördelning i staden, får alla tillgång till utemiljöer av samma kvalitet?, processer, vem inkluderas i deltagandeprocesser och beslutsfattande?, och dessutom meningsfullt bruk av utemiljöer, inklusive för så kallade marginaliserade grupper.

Kopplat till miljö rättvisa finns även miljöetik, som berör människors relationer till sin omgivning. Detta inkluderar en mängd frågor, från globala utmaningar som klimatförändringar och förlust av biologisk mångfald, till mer lokala eller regionala frågor som bevarande av betydande landskapskaraktärer, tillgänglighet och inflytande.

Miljö rättvisa handlar bland annat om att involvera olika brukargrupper, särskilt de som har svårt att påverka, som barn. Foto: Inger Lerstrup

och förvaltare att tänka bortom direkta och privata behov och ta ansvar för allas bästa.

Dessa överväganden fungerar ofta som ett slags tyst kunskap i samhället, där tidigare kamper för rättigheter och gränser har bildat nya självklarheter. Några aktuella etiska tvister är konflikter kring allas rätt till staden, resursfördelning, social rättvisa, klimaträttvisa och förlust av biologisk mångfald.

Dessa utmaningar beskrivs ofta som ”wicked problems”, svårösta och med komplexa, ömsesidiga beroenden. Stadsutveckling och en urban livsstil påverkar inte bara oss här och nu, utan även människor långt bort, framtida generationer samt växter och djur. Därför är det viktigt att reflektera över handlingar och deras konsekvenser.

MARGINALISERADE GRUPPER

Att olika grupper inte har samma tillgång till utemiljöer av hög kvalitet och att behoven hos en mångfald av lokala brukare och aktörer inte tillgodoses är centrala etiska utmaningar.

För att uppnå en rättvis förvaltning och governance av utemiljön är det avgörande att inkludera socialt marginaliserade grupper. Begreppet kan omfatta många grupper i samhället, som invandrare, låginkomsttagare,

kvinnor, färgade personer, hbtqi+-personer, barn, äldre och personer med funktionsvariationer. Personer i dessa grupper kan ofta bli förfördelade när det gäller tillgänglighet till och bruk av utemiljöer, samt i beslutsprocesser.

Det är viktigt att fundera över vem som får göra sin röst hörd, eftersom det påverkar utfallet av deltagandeprocesser och hur inkluderande utemiljön upplevs. Därför behöver förvaltare arbeta aktivt med rättvisefrågor i sitt dagliga arbete. Det kan krävas omgestaltning av utemiljöer för att skapa mer inkluderande platser, mer dialog med berörda aktörer för att förstå deras perspektiv eller att brukare involveras i utveckling av utemiljöer.

INVOLVERING I DELTAGANDEPROCESSER

Tanken bakom brukarmedverkan är att utemiljöer endast kan utvecklas på ett anpassat och hållbart sätt om brukarna är direkt involverade och deras behov och perspektiv beaktas. Men hur gör man det på ett bra sätt i utemiljöförvaltningens praktik?

En kommun som arbetar med brukarmedverkan behöver tänka på i vilken grad allmänheten faktiskt kan påverka beslut. Det vida spann som finns mellan konsultation och självbestämmande väcker frågor om hur en ideal deltagandeprocess ser ut. Deltagandeprocesser kan dock utformas på många olika sätt, där graden av inflytande bara är en aspekt.

MÖTA MÅNGA OLIKA GRUPPER

Kommuner bör erbjuda en bredd av deltagandeprocesser för att möta många olika brukargrupper och situationer och också kunna ta tillvara initiativ från brukare. Olika brukare föredrar att delta på olika sätt, i varierande omfattning och ta olika mycket ansvar. En del vill bara informeras om vad som händer; andra vill involveras i besluten. Dessa typer av deltagande kan beskrivas som ett spektrum, se tabell.

Det finns en stor mångfald av både utemiljöer och brukare, som har flera sätt att använda utemiljöer och att organisera sig på. Vilken metod för brukarmedverkan

TABELL

En bredd av deltagande i utemiljöförvaltning

Typ av deltagande	Informera	Konsultera	Involvera	Partnerskap	Självbestämmande
Kommunens roll	Ge brukarna information om kommande planer för utemiljöer	Bjuda in brukarna att uttrycka sina intressen, förhållanden och idéer för utveckling av utemiljöer	Uppmuntra brukare att delta i att ta fram alternativ och lösningar för planer, utformning och skötsel	Ansvar och inflytande delas mellan brukare och kommun. Brukarna deltar direkt i beslut om lösningar för planer, utformning och skötsel	Stödja brukare i arbetet med att bygga upp kapaciteten hos en individ eller grupp av brukare för att självständigt förvalta utemiljöer

som bör väljas beror bland annat på platsen, där närheten till hemmet spelar roll.

BREDD GENOM MOSAIKGOVERNANCE

Den fulla potentialen hos brukarmedverkan kan nås först när kommunen anpassar deltagandeprocessen till varje enskilt fall. Ett sådant systematiskt arbetssätt har beskrivits som mosaikgovernance. I praktiken innebär mosaikgovernance att kommunen erbjuder brukarna ett brett utbud av deltagandeprocesser: initierade av brukarna eller kommunen, anpassade efter utemiljöns karaktär, brukarnas önskemål och ständigt pågående samhällsförändringar.

Bitarna i mosaiken motsvarar platser och hur de styrs. Dessa platser kan vara av olika storlek och karaktär, där de deltagande grupperna och deras inflytande kan skifta, liksom typen av förvaltning och processernas längd. Varje bit utgör en viktig del av helheten i kommunens samlade strategi för att förvalta utemiljöer. En komplett mosaik blir som en kartläggning av alla brukarmedverkansinitiativ i kommunen som ger underlag för analys och förbättring.

LÅNGSIKTIGT OCH KORTSIKTIGT

En avgörande fråga för brukarmedverkan i förvaltningen av utemiljöer är hur kommuner kan underlätta långsiktighet och hantera förändringar över tid. Där processen bygger på att en eldsjäl engagerat sig och denne sedan slutar, kan det bli svårt att hitta en ersättare och hålla liv i processen. Även när engagerade politiker och tjänstepersoner på kommuner byts ut kan upprätthållandet av långsiktiga relationer med brukare hindras. Det finns främst tre faktorer som främjar långsiktighet, se nedan.

Långsiktig brukarmedverkan är dock inte den enda typen av brukarmedverkan som bör eftersträvas. Kortsiktig och tillfällig brukarmedverkan kan ibland också vara värdefullt, exempelvis genom att utöka möjligheterna att delta för brukare som inte är intresserade av att binda upp sig under längre tid. I en kommun som strävar mot mosaikgovernance behövs både långsiktiga, kortsiktiga och tillfälliga deltagandeprocesser.

FÖRÄNDRADE ROLLER OCH ARBETSSÄTT

Det finns en outnyttjad potential i brukarmedverkan, inte minst i förvaltning av underprioriterade utemiljöer i bostadsområden som ligger längre bort från stadskärnan. Genom att involvera brukarna i förvaltningen, med en förvaltare som stödjer processen genom engagemang, närvaro, tydliga riktlinjer och uppföljning kan kvaliteten höjas i dessa områden.

Mer etisk reflektion i utemiljöförvaltning kan gynna fler i samhället och på sikt bli kostnadseffektivt och hållbart. Att involvera olika brukargrupper, också marginaliserade, kan vara utmanande, dyrt och tidskrävande på kort sikt, men ofta med bättre långsiktiga resultat. Ett sätt att underlätta detta viktiga arbete kan vara att samarbeta

Mosaikgovernance handlar om att erbjuda brukarna ett brett utbud av deltagandeprocesser, initierade av olika aktörer. Illustration: Elisabeth Shelley och Hanna Fors

med skolor, institutioner och organisationer.

Brukarmedverkan kräver nya färdigheter hos förvaltaren, men den mer traditionella kompetensen kopplat till vegetation och teknik behövs fortfarande.

Att utveckla en bredd av arbetssätt och dra nytta av brukarmedverkan fullt ut förändrar förvaltarens roll. Utemiljöförvaltare måste vara skickliga kommunikatörer, lyhörda och flexibla för initiativ från brukarna när de uppstår, såväl som för nya trender. Det underlättar att ha en palett av beprövade metoder för brukarmedverkan nära till hands att kunna integrera i det dagliga arbetet. •

Stöd för långsiktig brukarmedverkan

Tre faktorer som stödjer långsiktig brukarmedverkan är:

- formalisering – att etablera regler, procedurer och maktstrukturer för stabilitet inom gruppen av deltagande brukare
- stark anpassningsförmåga hos brukarna – att kunna hantera politiska, socioekonomiska och kulturella förändringar över tid genom att utnyttja resurser som socialt kapital, finansiering och nätverk
- stöd från kommunen – att ta fram stabila policyer för utemiljöer och ge dem formellt skydd samt tillåta långsiktiga förvaltningskontrakt och bidra med resurser.

Boken *Urban open space governance and management* med redaktörerna Märit Jansson och Thomas B. Randrup och en rad svenska och internationella medförfattare gavs ut av Routledge 2020. Bakom boken finns ett mångårigt arbete vid ämnesgruppen Landskapets governance och förvaltning vid SLU i Alnarp. Boken är en sammanställning av aktuell, forskningsbaserad kunskap om förvaltning och governance av utemiljöer och svarar mot behovet att lyfta fram förvaltning mer inom både utbildning och praktik. I den här artikelserien presenteras några av bokens viktigaste budskap nu på svenska.

Strategisk utemiljöförvaltning hanterar komplexitet

Utemiljöförvaltare tar sig an många samhällsaktuella utmaningar, som kan vara komplexa och röra både ekologiska och sociala frågor. Sådana utmaningar kan många gånger hanteras eller till och med lösas genom aktiv förvaltning och governance, alltså processer för samstyrning. Dessa processer kan bedrivas mer eller mindre strategiskt, i vardagen och för långsiktighet.

Utemiljöförvaltning handlar om att utveckla och sköta olika typer av utemiljöer, men också om frågor som berör medarbetares motivation och arbetsinsatser. En effektiv förvaltning kräver system och rutiner för att hantera denna komplexitet. Det kan göras med stöd av bland annat driftsrutiner, planering och budgeteringssystem. Men förvaltning handlar också om att utveckla visioner och mål och om att inspirera medarbetare att arbeta strategiskt tillsammans mot dessa. Hur kan då förvaltningen av grönytor och andra utemiljöer bli strategisk?

Strategiskt beslutsfattande krävs i åtminstone två avseenden, dels att leda personal och styra organisationen på ett effektivt sätt i rätt riktning som en bra, inspirerande arbetsmiljö och dels att förvalta ytorna så att de förblir relevanta och värdefulla för brukarna idag, och på längre sikt.

LEDNING OCH FÖRVALTNING

Utemiljöförvaltare behöver ta itu med övergripande samhällsutmaningar som klimatanpassning och främjande av biologisk mångfald, samtidigt som utemiljön fortsätter vara användbar för allt fler olika brukare. Detta kräver både ledning av och kommunikation med olika aktörer, personal, politiker, brukare och olika intressegrupper samt utveckling av ytorna. Inom utemiljöförvaltning ligger fokus därför på en kombination av ledarskap och förvaltning, det vi benämner strategisk förvaltning.

Förvaltning kan innebära att samordna en organisation och utveckla dess strategi för att uppnå vissa mål. En förvaltare är då en problemlösare med ansvar för att vissa uppgifter utförs inom en organisation eller arbetsgrupp. Ofta ingår också rollen som ledare, med ansvar för att sätta riktningen för arbetet och för människor inom organisationen eller gruppen. Ledarskap innebär då konsten att motivera och inspirera människor att arbeta mot ett gemensamt mål under en längre tid.

STRATEGI I UTEMILJÖFÖRVALTNING

Ordet strategi har sina rötter i krigsföring. Det grekiska verbet strategos betyder "arméledare", där stratego syftar på att besegra en fiende genom att använda resurser effektivt. För många är strategi förknippat med militärt tänkande. Utan en genomtänkt plan – en strategi – kan vilken organisation som helst förlora en kamp. Kopplingarna till företagsvärlden är uppenbara, då företag behöver goda strategier i konkurrensutsatta

miljöer. Att utveckla en strategi blir alltså nödvändigt för att vinna eller överleva.

Offentliga organisationers prestationer varierar mycket och en given investering kan ge olika resultat beroende på fysiska, geografiska och socioekonomiska omständigheter. Det handlar om lokala förutsättningar såsom ytor och växtbäddar, klimat och traditioner, brukare och intressegrupper. Därutöver kan enskilda förvaltares strategiska angreppssätt inom ledarskap och förvaltning ha stort inflytande.

LÅNG- OCH KORTSIKTIGHET

Strategisk utemiljöförvaltning kräver beslut och riktning för att vardagliga uppgifter ska understödja långsiktig utveckling. Förvaltningen ses ofta som den avslutande delen av en process som först omfattar planering, gestaltning/design och anläggning. Just på grund av detta är förvaltningen också mycket långsiktig och handlar inte bara om skötsel och underhåll, utan även om utveckling över tid.

De långsiktiga perspektiven kan omfatta omplanering, omgestaltning och omanläggning av befintliga miljöer. Förfarandet kan då istället beskrivas som en cirkulär process. För att utemiljöer ska förbli användbara, multifunktionella och hållbara behövs strategier som driver denna utveckling.

SAMARBETEN

När utemiljöförvaltning ses som en process som är cirkulär och långsiktig blir det också tydligt att den främjas av goda samarbeten och kommunikation. Kopplingar till andra organisationer, enheter och branscher, inte minst de som rör planering, gestaltning och anläggning, blir en viktig grund för det strategiska arbetet. Sådana samarbeten omfattar både den egna sektorn och det tvärsektoriella, som relationen mellan utemiljöer och hälsa, eller hantering av dagvatten.

Genom dessa kopplingar och samarbeten möjliggörs de långsiktiga perspektiv som idag ofta saknas. När de finns på plats kan det dagliga arbetet utföras med tydligare riktning, men även med större flexibilitet. Genom att vara förberedd på det som kan hända och ha god kommunikation med andra enheter kan förvaltare exempelvis se till att det spolaisbanor när det fryser, eller att önskemål om brukarmedverkan kan mötas när de uppstår.

STRATEGI ÖVER ORGANISATIONSNIVÅER

Det strategiska förhållningssättet till utemiljöförvaltning involverar tre nivåer inom främst den kommunala organisationen; policy, taktisk och operationell nivå. På policynivå, eller politisk nivå, definieras långsiktiga och strategiska mål och ambitioner som anger riktningen, ofta på tvärs över organisationens delar. På taktisk nivå skapas översikt, planer eller riktlinjer, helst utifrån en övergripande strategi från policynivå. Operativa uppgifter omfattar drift och underhåll, liksom deras styrning.

Operativ personal syns och blir viktiga som företrädare för organisationen i förhållande till brukarna och samhället. Foto: Märnit Jansson

Strategisk förvaltning underlättas av goda kopplingar mellan dessa tre nivåer. I den mer styrande taktiska nivån av förvaltningen skapas ofta många planer och processer, baserat på inventeringar och översikter. Detta behöver samspela väl med de operativa insatserna anläggning, skötsel och underhåll. Även detta kan främja både långsiktighet och möjlighet att vara flexibel och ta vara på möjligheter som dyker upp. Men det finns flera utmaningar på vägen dit.

ORGANISATIONENS KÄNNETECKEN

Utemiljöer i Sverige ägs och förvaltas av flera organisationer av olika typ och storlek, där oftast själva förvaltningen av miljöerna utgör en förhållandevis liten del. Detta inkluderar kommuner där huvudfokus ligger på sociala frågor, utbildning och hälsa, kyrkogårdsförvaltningar med fokus på begravnings tjänster, bostadsbolag med fokus på boendevillkor samt fastighetsförvaltningsföretag med fokus på städade och säkra miljöer.

Ju större organisationen är, desto fler är i allmänhet antalet organisationsnivåer mellan utemiljöförvaltningen och politiskt, beslutsfattande nivåer. Även om förvaltningens status inte är helt beroende av dess placering inom organisationen kan närhet till den politiska nivån ge bättre möjligheter att påverka beslutsfattande om grönytor. Hur det fungerar beror emellertid också på den lokala förvaltningskulturen samt möjligheter och synsätt hos personer i enskilda roller.

Inom utemiljöförvaltning behövs ledarskap på flera nivåer. Foto: Märnit Jansson

VARIERANDE UPPGIFTER

Utemiljöförvaltning innebär att ständigt arbeta under förutsättningar som påverkas av säsongsmässiga förändringar rörande arbetsuppgifter och behov under årscykeln, liksom av oförutsägbarhet såsom väder och risk för utbrott av skadedjur och sjukdomar. Under växtsäsongen kan det finnas många uppgifter att hantera i form av exempelvis ogräsrensning, klippning och bevattning, medan uppgifterna är färre under de månader när växtligheten är vilande.

Variationen i arbetsuppgifter påverkar ofta även personalstyrkan, med risk för att förlora engagerad och

Kännetecknen för organisationer inom utemiljöförvaltning:

- Fokus ligger på fysiska miljöer, däribland ofta komplexa ytor med artrik flora och fauna.
- Mycket av arbetet är förlagt utomhus, med oförutsägbara arbetsförhållanden.
- Operativa uppgifter definieras av säsongsvariationer.
- Kommunikation med personal och brukare utgör viktiga delar.
- Utemiljöer och deras förvaltning omfattar ofta en mindre del av organisationen som helhet.

kvalificerad personal på grund av branschens inneboende förutsättningar. Detta dilemma hanteras bland annat genom att ta in extra personal under växtsäsongen, eller genom att flytta personal till andra uppgifter, som snöröjning och trädbeskrning, under vilande säsong.

BEHOV AV KOMMUNIKATION

På grund av de säsongsbetonade arbetsförhållandena kan en betydande del av personalen som arbetar operativt med exempelvis skötsel ha låg eller ingen formell utbildning. Det innebär inte att de därför är okvalificerade, men lägger ytterligare ansvar på ledarrollen när det gäller utbildning, kommunikation, arbetsfördelning och motivation.

De flesta utemiljöer används för rekreation, med många olika och ibland motstridiga intressen hos olika brukargrupper. Den operativa personalen som arbetar ute i miljöerna fungerar många gånger som företrädare för organisationen. Deras bemötande och kunskap i förhållande till brukarna är därmed avgörande för en god relation mellan utemiljöförvaltningen och samhället den utgör en del av. Därför behövs tydlig kommunikation med personal i alla delar av organisationen för att engagera och stimulera till en god arbetsrelation, bland annat genom att informera om skälen bakom skötsel- och underhållsarbete.

Kommunikation med brukare från både taktisk och operativ nivå är också viktig och kan förhindra missförstånd om arbetsinsatser och deras motiv. Det ökande intresset för att engagera lokala intressegrupper och brukare i utemiljöförvaltningen genom olika former av governance påverkar också ledarrollen. Det kan innebära att involvera allmänheten i olika evenemang eller i operativa arbetsuppgifter.

STRATEGISK LEDNING OCH GOVERNANCE

Idag är flera trender och aktuella frågor mer eller mindre direkt relaterade till förvaltningen av utemiljöer. Ledarrollen för dagens utemiljöförvaltare är därför komplex och allt pekar på en fortsatt ökande komplexitet i framtiden. Detta beror bland annat på behovet av att hantera klimatanpassning, urbanisering, biologisk mångfald, utbildning samt sociokulturella och etiska frågor som immigration, hälsa och brukarengagemang, för att bara nämna några.

För att förvaltningsarbetet ska bli hållbart krävs ett kombinerat ekologiskt, socialt och ekonomiskt synsätt. Ett heltäckande förvaltningsarbete behöver därför hantera både grönytor och människor, vilket kräver både ledarskap och förvaltning i alla skalor.

Utemiljöförvaltning kan idag inte separeras från governance, eftersom förvaltningsprocessen involverar ett brett spektrum av intressenter och brukare. På liknande sätt är processen genom vilken planer genomförs kopplad till governance, eftersom planering och implementering

Både brukarmedverkan av olika slag och säsongsbetonade insatser som att spola is kräver såväl långsiktighet som flexibilitet. Foto: Thomas B. Randrup

involverar många aktörer inom flera sektorer, som ideella föreningar, intresseorganisationer och allmänhet.

Olika arrangemang för governance har ofta fokus på deltagande i beslutsfattande och att skapa en roll för flera aktörer genom dialog mellan politiker, tjänstepersoner och allmänheten. Där kan utemiljöförvaltare vara nyckelaktörer.

FRAMTIDA UTMANINGAR

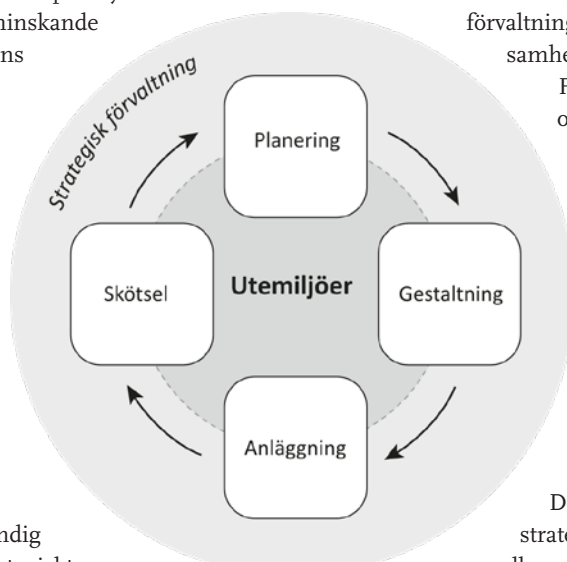
Utmaningar som fler och mer komplexa ytor att hantera, i kombination med minskande budgetar, resulterar i en tendens att inom förvaltning fokusera på omedelbara eller akuta behov, vilket ofta är operativt underhåll och skötsel. Detta leder inte sällan till att det byggs upp en brist på mer strategiska perspektiv.

I takt med att omvärlden blir alltmer komplex räcker det inte att likställa förvaltning med att samordna soptömning och planera gräs- och häckklippning. Tvärtom blir de långsiktiga målen och planerna en nödvändig grund för att kunna arbeta strategiskt på alla nivåer och tillsammans med alla relevanta aktörer.

RESURSER OCH BALANS

Så vart är utemiljöförvaltningen på väg? Ett sätt att blicka framåt är att se de nuvarande trenderna som möjligheter. En direkt effekt av nuvarande globala kriser som klimatförändringar, Covid-pandemin och förlust av biodiversitet, är att intresset för grönytor och deras funktioner har ökat både på samhällelig och politiskt nivå. Detta gör att utemiljöförvaltare arbetar med en viktig resurs för att hantera stora samhällsutmaningar. De kan använda sig av det ökade intresset för att ge både utemiljöerna och deras förvaltning som profession mer uppmärksamhet.

För att förvaltare ska kunna leda och förvalta - och dessutom sätta agendan för framtiden - behövs resurser som omfattar både pengar och kunskap, men också en balans mellan operativa och mer visionära nivåer, politiska och taktiska, och mellan det sektoriella och tvärsektoriella. Aldrig tidigare har utemiljöförvaltning haft så stora möjligheter till utveckling och tillväxt som idag. Det kan realiseras genom att arbeta strategiskt, med starkare kopplingar mellan sektorer, enheter och nivåer, för såväl grönytor och växter som för djur, människor och hela samhället. •

Strategisk förvaltning kan ses som en cirkulär process.

Boken *Urban open space governance and management* med redaktörerna Marit Jansson och Thomas B. Randrup och en rad svenska och internationella medförfattare gavs ut av Routledge 2020. Bakom boken finns ett mångårigt arbete vid ämnesgruppen Landskapets governance och förvaltning vid SLU i Alnarp. Boken är en sammanställning av aktuell, forskningsbaserad kunskap om förvaltning och governance av utemiljöer och svarar mot behovet att lyfta fram förvaltning mer inom både utbildning och praktik. I den här artikelserien presenteras några av bokens viktigaste budskap nu på svenska.

Framtidens smarta förvaltning och governance

Framtidens utemiljöförvaltning kan dra nytta av ny teknik för att bli smart och hållbar. Men även om de tekniska lösningarna till stor del finns tillgängliga återstår mycket att lösa. I denna sista del av artikelserien undrar vi: Vart är framtidens utemiljöförvaltning på väg?

Med insamlad, sammanställd data läggs en viktig grund för fördjupade diskussioner och samverkan. Foto: Johanna Deak Sjöman

En studie vid Stockholm Resilience Center visar att kunskapsutvecklingen och forskningen om smart teknologi kopplad till miljö- och naturvård är begränsad, trots att innovationer inom smart och digital teknik är vanliga inom andra samhällsområden. I framtiden kommer behovet av en mängd olika kvaliteter i utemiljöer att öka, bland annat kring klimatanpassning och biodiversitet.

Därför behövs satsningar riktade mot hur dagens teknologiska utveckling kan integreras inom exempelvis utemiljöförvaltning. När vi blickar mot framtidens förvaltning blir därför digital teknik och smarta lösningar viktiga aspekter.

UTMANINGAR OCH MÖJLIGHETER

Framtidens utemiljöförvaltning behöver hantera nya förväntningar och förutsättningar, men mycket kan också ses som möjligheter. Trots att de direkta kraven på förvaltningen ofta är låga, är arbetet med att utveckla utemiljöer tydligt kopplat till lösningar i omställningen för hållbarhet. Förverkligandet av internationella konventioner och koncept för hållbar utveckling beror till stor del på utemiljöförvaltning.

Aktuella utmaningar omfattar att hantera globala kriser som urbanisering, förlust av biodiversitet och klimatförändringar på en lokal nivå. Men också att utveckla strategiska arbetssätt, att arbeta för mångfunktionella utemiljöer, att skapa överblick över utemiljöer och deras kvaliteter och värden samt att få upp vikten av utemiljöförvaltning på den lokala agendan.

Smart digital teknik möjliggör att samla in och sammanställa olika typer av data över tid, som information om hur trädbeståndet utvecklas.
Foto: Jessica Svännel

Sändare, den grå boxen, för markfukt monterad på en bevattningsstolpe. Sensorn sitter under jord på den svarta kabeln.
Foto: Anders Kristoffersson

Utemiljöförvaltning innebär redan komplexa uppgifter och kunskap om bland annat ledarskap, växter och teknik. I framtiden blir även strategisk utveckling, kommunikation och digital teknologi avgörande. Det kräver långsiktiga visioner och samarbeten med fokus på förvaltning men också på governance, alltså involvering av brukare och andra aktörer.

DIGITAL TEKNOLOGI

Med ny digital teknik och nya metoder öppnas olika möjligheter. Till exempel kan informationsteknik med nya sensorer mäta tillstånden i mark och vegetation kontinuerligt för att förstå de samhällsnyttor, så kallade ekosystemtjänster, som fås från stadsgrönska. Appar kan användas som verktyg i utvecklade former av brukar-medverkan och utemiljöns skötsel och förvaltning kan drivas mer resurseffektivt, både mellan beställare och utförare och inom skötselverksamheter.

Den digitala tekniken kan ge överblick, men också användas konkret i skötselarbete. Genom fjärranalyser underlättas och förbättras planering, stadsbyggande och uppföljning av allt från hur känslig natur kan öronmärkas till vilka ekosystemtjänster som produceras i staden.

Data från marksensorer kan bidra till att göra skötsel mer anpassad efter behov och utifrån platsens förutsättning. Med automatiserade och autonoma maskiner, som exempelvis robotgräsklippare, skapas möjligheter till förbättrad arbetsmiljö för skötselpersonal som kan undvika

monotona arbetsmoment och få tid för mer kvalificerade arbetsuppgifter.

UTMANINGAR OCH LÖSNINGAR

Idag är ansvaret för utemiljöer ofta splittrat mellan många olika ägare, kommuner, affärs- och industrifastigheter, privata med flera. Det komplicerar samarbeten och möjligheter att se till helheten för alla viktiga ekosystemtjänster. Även inom en större förvaltningsorganisation, som en kommun, är ägarskapet ofta uppdelat mellan parker, skolor, institutioner, träd och så vidare, vilket leder till utmaningar kring delning och samordning av information. Digital teknologi kan hjälpa till att skapa resurseffektivitet, bland annat genom överblick över egna och andras resurser.

Förvaltning av träd är ett exempel på hur smart teknologi kan underlätta. Eftersom en stor del av det "ekosystemskapital" som träden utgör finns på privat mark i bostadsområden är kommunikationen med invånare och brukare viktig. Det behövs bra verktyg som synliggör vilka ekosystemtjänster träd ger. Det handlar dels om i vilken omfattning och vad det innebär för samhället och dels om vad de har för värden. Digitala programvaror kan hjälpa till i kommunikationen med till exempel planerare, beslutsfattare och andra inom plan- och byggprocessen.

FLERA SMARTA METODER

Kartläggning från fjärranalyser kan utgöra en viktig grund i sådana dialoger eftersom det tydligt redovisar

vad som finns och vad som kan förändras. Digital teknik som i-Tree, se nästa sida, kan ge tydligare underlag och "jämförbara värden" som i sin tur kan underlätta sektor-överskridande samarbeten kring förvaltning av träd. Samtidigt uppstår frågor som handlar om ansvar för data. Hur ska data standardiseras och vem ska äga eller ha tillgång till den? Det kommer att kräva en del arbete innan nya rutiner finns på plats.

Idag finns många olika digitala lösningar tillgängliga och om dessa används parallellt kan arbetet bli omständligt. Förvaltande organisationer behöver då samla och skapa överblick baserat på personalens behov av information för olika arbetsuppgifter. En större mängd data från många olika datakällor ska kunna analyseras och samordnas för god resurshandling i förvaltningsarbetet. Dessutom behövs ett långsiktigt perspektiv så att det går att ställa prognoser inför kommande organisatoriska och strategiska utmaningar.

FJÄRRANALYS

Inom fjärranalys kommer allt bättre underlag från satelliter med allt högre upplösning. Dessa kan användas för analys i den större skalan, som grund för att förstå förändringar av olika ytor som skett över tid. Med fjärranalys är det möjligt att generera information om bladtäthet – Leaf Area Index, krontäthet, vegetationstyper och vegetationstäthet – NDVI – Normalised Difference Vegetation Index.

All denna information ger nya möjligheter att snabbare vidta åtgärder av olika slag inom såväl planering som skötsel. För mer detaljerade data kan drönare användas över mindre ytor och kompletteras med en upplösning som tillåter noggrannare analys av till exempel växtlighetens tillstånd.

SENSORER OCH APPAR

Sensorer i mark och på utrustning ger många mät-möjligheter, allt från fuktighetsmätare kopplat till bevattningsbehov till givare som mäter skräpnivå i papperskorgar och indikerar behov av tömning.

En annan typ av applikationer eller appar är mobilappar för direktkontakt med brukare. Dessa kan röra olika typer av information, från upplevelse av en parkmiljö till rapportering av fallna träd eller synpunkter i plan- eller skötselarbete.

Smart förvaltning

"Smart förvaltning" är en fråga om hur digital teknik kan användas inom utemiljöförvaltning för att skapa innovativa och gränsöverskridande samarbeten med olika aktörer och brukargrupper, samt för att synliggöra och övervaka naturliga processer och befintlig grönstruktur som grund för hållbar och resurseffektiv förvaltning.

Installation för fjärrstyrning av ventil till bevattningsanläggning.
Foto: Anders Kristoffersson

HANTERING AV DATA

Klassificering och hantering av data är en central fråga för att möjliggöra ett optimalt utbyte och uppnå de önskade synergieffekterna av data från olika källor. Det pågår många initiativ både nationellt och internationellt kring klassificering av data. Ett exempel är FIWARE, ett initiativ på EU-nivå för att standardisera innehåll och former i protokoll som styr dataöverföring och lagring i databaser. Strukturen på data är avgörande då målet ofta är att dessa ska vara öppna och tillgängliga för alla. Till detta kommer även organisatoriska och juridiska aspekter, som vem som äger och ansvarar för informationen.

Graden av öppenhet påverkas också av frågor om integritet och säkerhet, kopplat till risker för dataintrång, sabotage och tekniska fel. Data från sensorer är relativt sett enklare att hantera eftersom de är mindre känsliga än uppgifter som inkluderar personalens position via GPS och därmed väcker integritetsfrågor. Data från mobilappar kan också ofta tillgängliggöras för allmänheten i form av öppna data. Ett exempel är hur Göteborgs Stad lägger upp information på stadens hemsida om allt från badtemperaturer till detaljplaner.

PLANERING AV SKÖTSEL

Det finns ett antal alternativa smarta lösningar för skötselplanering. Dessa bygger på GIS-databaser med information om och placering av olika skötselobjekt, till

exempel gräsmatta eller häck. Till de olika skötselobjekten kan ett antal uppgifter knytas, såsom träddata, lekplatsers skick och skötselbeskrivningar. Dessa system är relativt vanliga idag och genom att knyta dem till information från exempelvis fuktgivare eller fjärranalys kan de också bli mer uppdaterade.

Alla de möjligheter systemen redan idag erbjuder används i vissa fall redan på ett systematiskt, kvalificerat sätt av förvaltarna, i andra fall inte alls. Det finns en stor potential att ta utgångspunkt i dessa system för att bygga på med till exempel en mer behovsstyrd planering av skötseln.

TRÄDS EKOSYSTEMTJÄNSTER

Smart teknik kan också användas som utvärderingsmetoder. Programvaran i-Tree är utvecklad av USAs motsvarighet till svenska Jordbruksdepartementet och Skogsstyrelsen. Syftet med i-Tree har från början varit att ta fram tydliga och kvantitativa värden för en rad av trädets ekosystemtjänster.

Detta kan omfatta allt från hur många kubikmeter vatten en trädskrona fångar upp under ett år till hur många kilo kol som binds upp i trädets massa. Dessa mått kan sedan användas för en ekonomisk beräkning som tydliggör hur trädet utgör ett samhällsnyttigt kapital. Genom vidareutvecklingen i-Tree Eco finns även möjlighet att kartlägga storleksvariation och artrikedom bland träd. Det kan ligga till grund för att tidigt understödja utveckling av motståndskraft mot sjukdomar och skadedjursangrepp bland fler arter i takt med klimatförändringarna.

VAD BJUDER FRAMTIDEN?

Det behövs konkreta exempel på hur smart teknologi kan användas inom förvaltning. Idag pågår projekt kring detta, som Hållbara Smarta Parker i Göteborg, en Vinnovafinansierad testbädd med syfte att skapa en tvärfunktionell, öppen och innovativ demonstrationsarena för digitalisering och automatisering.

Fokus ligger på att öka effektiviteten i den dagliga verksamheten, höja rekreativvärde i utemiljöerna och sänka miljöbelastningen. I andra projekt studeras hur möjligheterna att arbeta med en mer behovsstyrd skötselplanering kopplas till det vardagliga skötselarbetet.

Det kommer att krävas en hel del arbete för att utveckla, anpassa och integrera de nya tekniklösningarna i förvaltningsarbetet. En stor utmaning är att få till helhetslösningar. Det gäller att ta vara på de nya lösningarna och se till att de inte skapar isolerade öar av information som är svårtillgängliga för den personal som jobbar med skötseln, utan blir del av en välfungerande helhet.

SAMORDNING OCH...

Andra utmaningar rör den digitala teknikens begränsningar och fallgropar. Samtidigt som tekniken utvecklas för att underlätta och skapa resurseeffektivitet inom skötselorganisationerna får inte annan viktig kunskap, som den hantverksmässiga, marginaliseras. Att bevara kunskaper

Den digitala smarta tekniken kan inte ersätta hantverksmässig kunskap om exempelvis växter, anläggning och skötsel, men däremot bidra till samarbeten och dialog kring utemiljöförvaltning. Foto: Märit Jansson

inom bland annat växter, anläggning och sköseltekniker är viktigt för att undvika risken att digitala lösningar ersätter ovärderlig kompetens och engagemang hos verksam personal.

Inom utemiljöförvaltning måste visionen vara att kunna använda den smarta digitala tekniken för att utveckla och synliggöra grönytor och andra platser med fokus på nuvarande och kommande generationer. Genom att samordna den data som samlas från olika informationskällor såsom sensorer, appar och fjärranalyser, kanske det på sikt kan ge en helhetsbild av de processer som pågår i stadens natur. Om den helhetsbilden dessutom kan göras enkel att kommunicera kan den underlätta gränsöverskridande samarbeten.

... SAMVERKAN

Den smarta digitala tekniken och genererade data behöver alltså inte stanna i utemiljösektorn, utan kan bli tillgängliga och relevanta för andra sektorer inom hållbart stadsbyggande, såsom VA, trafik och gatukontor, socialförvaltning, skola och fritid. Detta är av betydelse i arbetet för klimatanpassning och jämlik tillgång till stadsgrönska, där flera sektorer och förvaltningar berör lösningar för hållbar utveckling genom stadens grönområden.

Om den digitala tekniken kan synliggöra dessa samband via analyser kan det också bli lättare att samverka över förvaltningsgränserna och med brukare. Det är genom samarbeten som smart teknik verkligen kan bidra till förvaltning för framtidens hållbara utemiljöer. Tekniken blir då ett viktigt redskap för att samordna både data och kunskap från olika områden. Den kan möjliggöra att arbeta strategiskt med hållbar utveckling genom långsiktiga visioner, kommunikation och samarbeten. •

Landskapets

GOVERNANCE OCH FÖRVALTNING

Större delen av ämnesgruppen i mars 2022. Från vänster Sanna Ignell, Johanna Deak Sjöman, Anna Sunding, Anders Kristoffersson, Märit Jansson, Geovana Mercado, Nina Vogel, Hanna Fors, Thomas B Randrup, Lisbet Christoffersen och Helena Mellqvist. Även Matilda Alfengård, Julia Schneider och Zhendong Sun ingår i gruppen. Foto: Camilla Zakrisson Juhlin

Ämnesgruppen Landskapets governance och förvaltning är en del av SLU Landskap i Alnarp. Vi arbetar med att öka kunskapen om utemiljöförvaltning genom forskning, undervisning och samarbeten. Vår expertis berör till stor del professionell förvaltning av utemiljöer.

Detta särtryck från artikelserien och boken det baseras på är resultatet av flera års strategiskt arbete för att stärka och lyfta kunskapen om utemiljöförvaltning inom forskning, utbildning och praktik. Artikelserien ger en överblick över den kunskap om förvaltning och governance av utemiljöer som vi utvecklar i gruppen.

BLAND DET VI HAR GJORT UNDER SENARE ÅR MÄRKS:

- Utemiljödagen, där forskning och praktik inom utemiljöförvaltning möts för gemensamt utbyte.

- En rad vetenskapliga publikationer, främst boken *Urban open space governance and management* (Jansson & Randrup, 2020).
- Flera rapporter och populärvetenskapliga texter, bland annat om iTree, smarta parker, nordiska parkförvaltningar och skolgårdar.
- En variation av projekt inom forskning och utveckling, i Sverige och internationellt.

LÄS GÄRNA MER OM ÄMNESGRUPPEN PÅ VÅR HEMSIDA:

www.slu.se/institutioner/landskapsarkitektur-planering-forvaltning/om-institutionen/urban-landscape-management-and-governance/

eller sök efter publikationer i SLUPub.

**HÄFTAD, INBUNDEN ELLER E-BOK
– VÄLJ VAD SOM PASSAR DIG BÄST!**

SKAFFA DITT EGET EXEMPLAR AV BOKEN!

Urban open space governance and management med redaktörerna Märit Jansson och Thomas B. Randrup samt en rad svenska och internationella medförfattare gavs ut av Routledge 2020.

Boken är en sammanställning av aktuell, forskningsbaserad kunskap om förvaltning och governance av utemiljöer och svarar mot behovet att lyfta fram förvaltningen mer inom både utbildning och praktik.

BOKEN FINNS ATT BESTÄLLA PÅ WWW.ROUTLEDGE.COM